

Maria Huhtamäki, Leena Tiiro & Sanna Äijälä

VETUROINTI

Vertaistukeen ja osallisuuden perustuva toimintamalli lastensuojelun jälkihuoltoon

VETUROINTI

**Vertaistukeen ja osallisuuteen perustuva toimintamalli lastensuojelun
jälkihuoltoon**

Maria Huhtamäki, Leena Tiiri &
Sanna Äijälä
Opinnäytetyö
Syksy 2014
Sosiaalialan koulutusohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tekijät: Maria Huhtamäki, Leena Tiiro & Sanna Äijälä
Opinnäytetyön nimi: Veturointi – Vertaistukeen ja osallisuuteen perustuva toimintamalli lastensuojelun jälkihuoltoon
Työn ohjaajat: Päivi Onkalo & Pirkko Pietilä
Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Syksy 2014
Sivumäärä: 59 + 21 liitesivua

Lastensuojelun tarve on lisääntynyt voimakkaasti viimeisen vuosikymmenen aikana. Tämän seurauksena sijoitettujen lasten määrä on kasvanut ja jälkihuoltoon siirtyvien nuorten määrä lisääntynyt. Sijaishuollon päämäärä on saattaa nuori itsenäiseksi, omillaan toimeentulevaksi aikuiseksi. Sijaishuollon aikana saavutettu myönteinen kehitys valuu hukkaan, jos tuki loppuu sijoituksen päättyessä. Jälkihuolto vaikuttaa nuoren arjen hallintaan, vastuunoton ja vuorovaikutustaitojen lisääntymiseen. Tällä kehittämishankkeella pyritään vaikuttamaan sijoituksen päättymisen ja jälkihuollon alkamisen nivelvaiheeseen.

Opinnäytetyömme oli kehittämishanke Auta Lasta ry:n Heinäsalmikodille. Tavoitteena oli suunnitella Heinäsalmikodin jälkihuoltoon vertaistukeen ja osallisuuteen perustuva toimintamalli käyttäjä- ja toimijälähtöisesti. Toimintamallin kehittämistyössä sovellettiin BIKVA-menetelmää, joka soveltuu erityisesti sosiaalialan kehittämistyöhön. Tavoitteena oli myös tuottaa valmiista mallista esittelymateriaalia Auta Lasta ry:n käyttöön.

Käyttäjälähtöisen hankkeesta tekee se, että kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet nuoret ovat toimineet kokemusasiantuntijoina toimintamallin suunnittelussa. He ovat eläneet ja läpikäyneet itsenäistymisen jälkihuollossa. Jälkihuollon toimijoita hankkeessa edustavat Heinäsalmikodin jälkihuoltotyötä tekevät perhetyöntekijät ja johto sekä sosiaalialan asiantuntija Mikko Oranen.

Kehittämishankkeen tuloksena syntynyt Veturointi on toimintaa, jossa jälkihuollon läpikäyneet nuoret toimivat vertaistukihenkilöinä nuorille, jotka ovat siirtymässä jälkihuoltoon. Veturointi tukee sekä jälkihuoltoon siirtymässä olevien nuorten että vertaistukena toimivien nuorten osallisuutta omassa elämässään ja yhteiskunnassa. Osallisuus on ajankohtainen sosiaalipoliittinen tavoite.

Asiasanat:

osallisuus, lastensuojelu, jälkihuolto, vertaistuki, käyttäjälähtöisyys, kokemusasiantuntijuus

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme of Social Care

Authors: Maria Huhtamäki, Leena Tiiro & Sanna Äijälä

Title of thesis: Veturointi – Peer Support and Involvement Based Method for After-Care within Child Welfare Services

Supervisors: Päivi Onkalo & Pirkko Pietilä

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2014

Number of pages: 59 + 21 appendix pages

The need for child welfare services has strongly increased during the last decade. As a result, the number of children in placement has grown, as has the number of young people moving into after-care. The aim of placement care is to help a young person to become an independent adult who can support him/herself. The positive development reached during placement is lost if the support ends while the placement ends. After-care helps the young to manage their everyday life and to take responsibility on their life, as well as improves their interpersonal skills. This development project was commissioned by the Auta Lasta (Help the Child) organizations' Heinäsalmi home to create a work method for the transitional phase between placement and after-care.

The aim of this thesis was to create a peer support and involvement based method for the after-care services provided by the Heinäsalmi home, using a user-oriented approach. The BIKVA method, which is especially designed for development work within social care, was applied in the development process. A further aim was to create presentation material on the method for the use of the Auta Lasta organization.

User-orientation was achieved by involving young people, who have been placed outside their homes as experts by experience when planning the approach. These people have grown independent while in the after-care. The after-care service providers were represented in the project by the family workers and management in Heinäsalmi home and the social care specialist Mikko Oranen.

The project resulted in Veturointi – a method where young people, who themselves have gone through an after-care process act as peer supports for young people moving from placement to after-care. Veturointi helps both those who give peer support and those who receive it to gain new level of involvement in society and in one's own life. Involvement is a topical objective in Finland's current social policy.

Key words:

Involvement, child welfare, after-care, peer support, user-orientation, expertise by experience

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	7
2 NUORI JÄLKIHOULLON ASIAKKAANA.....	10
2.1 Jälkihuollon nykytila.....	12
3 LASTENSUOJELUN KEHITTÄMISTYÖ	14
3.1 BIKVA kehittämisen välineenä	14
3.2 Vertaistuki jälkihuollossa.....	17
3.3 Nuoren kokemusasiantuntijuus ja osallisuus	19
4 KEHITTÄMISHANKKEEN TAUSTAT JA TARVE.....	22
4.1 Heinäsalmikodin nuorten jälkihuolto.....	22
4.2 Tarkoitus ja tavoitteet.....	22
5 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS	25
5.1 Kehittämistarpeen tunnistaminen ja toimintamallin ideointi	25
5.2 Luonnostelu.....	26
5.3 Ideasta valmiiksi malliksi – toimintamallin kehittäminen	27
5.3.1 Vaihe 1: Kokemusasiantuntijoiden ryhmäkeskustelut	29
5.3.2 Vaihe 2: Jälkihuoltovaiheessa olevien nuorten ryhmäkeskustelu	31
5.3.3 Vaihe 3: Perhetyöntekijöiden ryhmäkeskustelu	31
5.3.4 Vaihe 4: Heinäsalmikodin johdon ryhmäkeskustelu.....	33
5.3.5 Vaihe 5: THL:n asiantuntija Mikko Orasen ja Heinäsalmikodin edustajien ryhmäkeskustelu.....	33
5.3.6 Vaihe 6: Ympyrä sulkeutuu – kokemusasiantuntijoiden palautekeskustelu	33
5.4 Toimintamallin viimeistely	34
6 VETUROINNIN KUVAUS	36
7 ARVIOINTI.....	41
7.1 Kehittämisprosessin arviointi.....	42
7.2 Valmiin toimintamallin arviointi.....	43
7.3 Veturoinnin esittelymateriaalin arviointi	45
7.4 Oppimistavoitteiden toteutuminen	46
8 POHDINTA	48
8.1 Kehittämishankkeen eettisiä näkökulmia.....	50

LÄHTEET	53
LIITTEET	59

1 JOHDANTO

”Se varmaan auttas et kun se huostaanotto loppuu niin pidettäis vähän aikaa yhteyttä siinä vaiheessa porukkaan eikä jätettäis niitä ihan tyhjän päälle, oman onnensa nojaan” (Jahnukainen 2004, 324).

Lastensuojelun tarve on lisääntynyt voimakkaasti viimeisen vuosikymmenen aikana. Tämän seurauksena sijoitettujen lasten määrä on kasvanut ja jälkihuoltoon siirtyvien nuorten määrä on lisääntynyt. Vuonna 2012 kodin ulkopuolelle sijoitettuna oli kaikkiaan 17830 lasta. Jälkihuollon asiakkaana oli tuolloin kaikkiaan 7002 lasta ja nuorta, joista 18–20 -vuotiaita oli 5931. Jälkihuollon 18–20-vuotiaiden asiakkaiden määrä on yli kaksinkertaistunut kymmenessä vuodessa. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2013, 96.) Oulussa jälkihuollon piirissä olevien osuus vastaavan ikäisestä väestöstä kasvoi 2008–2012 1,5 %:sta 2,4 %:iin (Ahlgren-Leinvuo 2013, 27).

Laaksosen (2004, 10) mukaan jälkihuollon heikkoon tilaan on viime vuosina alettu kiinnittää huomiota. Sijaishuollon päämäärä on saattaa nuori itsenäiseksi, omillaan toimeentulevaksi aikuiseksi. Sijaishuollon aikana saavutettu myönteinen kehitys valuu hukkaan, jos tuki loppuu sijoituksen päättyessä. Työ jää kesken ja nuori oman onnensa nojaan. Jälkihuolto vaikuttaa nuoren arjen hallintaan, vastuunoton ja vuorovaikutustaitojen lisääntymiseen. (Känkänen 2009, 238; Laaksonen 2004, 10.) Tällä kehittämishankkeella pyritään vaikuttamaan sijoituksen päättymisen ja jälkihuollon alkamisen nivelvaiheeseen.

Tämän kehittämishankkeen toimeksiantaja on Heinäsalmikoti, joka on 14-paikkainen erityislastenkoti Oulun Hietasaareessa. Heinäsalmikoti toimii kristillisen lastenkotiyhdistyksen Auta lasta Ry:n alaisena. Kehittämishankkeella on tarkoitus toteuttaa Heinäsalmikodin johtajan Pertti Kukkosen idea siitä, että jo jälkihuollon läpikäyneitä nuoria kokeneisiin voitaisiin pyytää tukihenkilöiksi jälkihuoltoon siirtyville nuorille. Tavoitteena on suunnitella Heinäsalmikodin jälkihuoltoon vertaistukeen ja osallisuuden perustuva toimintamalli ja näin vahvistaa nuorten osallisuutta yhteiskunnassa ja ehkäistä syrjäytymistä. Kehittämishanke on osa laajempaa kehitysprojektia, sillä Heinäsalmikoti

hakee toimintamallin käyttöönotolle RAY:n rahoitusta toukokuussa 2014 ja tämä hanke-
raportti tulee osaksi hankesuunnitelmaa. Tavoitteena on myös tuottaa valmiista mal-
lista laadukasta esittelymateriaalia Auta Lasta ry:n käyttöön.

Yleensä lastensuojelun kehittämishankkeissa kehitystyön tekevät asiantuntijat ja nuoril-
ta pyydetään mielipide lopputuloksesta. Lastensuojelun 8§ velvoittaa kuulemaan nuoria
myös lastensuojelun palveluita järjestettäessä ja kehitettäessä. Käytännössä lastensuoje-
lun asiakkaat on kuitenkin sivuutettu kehittämistyöstä (Oranen 2008, 4). Tässä kehittä-
mishankkeessa orientaatio on lain mukainen; kehittämistyö on tehty nuorten kanssa ja
asiantuntijoilta on pyydetty palautetta nuorten kanssa tehdystä työstä. Opinnäytetyön
kehittämisprosessissa nuoret saivat mahdollisuuden osallistua ja tuoda äänensä kuulu-
viin kokemusasiantuntijoina; malli suunniteltiin käyttäjä- ja toimijalähtöisesti. Sosiaali-
ja terveysministeriön selvitysryhmän loppuraportissa esitetään, että lastensuojelulakiin
tulisi lisätä säännökset kokemusasiantuntijaryhmien asettamisesta ja toiminnasta (Toi-
miva lastensuojelu 2013, 69).

Toimintamallin suunnittelun työkaluksi valittiin BIKVA -menetelmä, jota sovellettiin
tähän kehitystyöhön sopivaksi. Asiakkailta on BIKVA -menetelmässä keskeinen rooli,
koska heillä on tietoa, josta julkisen sektorin kehittäminen hyötyy. Mahdollistamalla
asiakkaiden osallisuus saadaan esiin ongelmakenttiä, joista ei välttämättä olla tietoisia.
(Krogstrup 2004, 8.) Asiakkaiden kokemustieto on keskeinen palvelujärjestelmää kehit-
tävä elementti (Toikko 2011, 113). BIKVA -menetelmän käyttö mahdollistaa nuorten
osallistumisen toimintamallin kehittämiseen avoimesti ja rehellisesti ilman auktoriteetti-
en vaikutusta heidän ajatuksiinsa. Osallisuus on yhteiskunnallisesti merkittävä ja ajan-
kohtainen sosiaalipoliittinen tavoite (Toikko 2011, 105). Sosiaali- ja terveydenhuollon
kansallisessa kehittämisohjelmassa, KASTE- ohjelmassa, on osallisuus otettu yhdeksi
tavoitteeksi (STM 2012, hakupäivä 19.9.2013).

18 vuotta täytettyään nuoret ovat lastensuojelun täysi-ikäisiä asiakkaita, ja heillä on oi-
keus päättää omaan elämäänsä liittyvistä asioista. Jälkihuolto on heille vapaaehtoista.
Täysi-ikäistä nuorta perinteinen jälkihuollon tuki ei aina houkuta, vaikka siitä apua oli-
sikin. Nuoruus ja itsenäistyminen ovat yleisestikin haastava elämänvaihe, jossa tuen ja
turvallisuuden tarve korostuu. Jälkihuoltoon siirtyvillä nuorilla sosiaalinen verkosto voi
olla suppea. Lastenkodissa asumisen jälkeen voi olla vaikeaa ottaa vastuuta omasta elä-

mästään ja toimia erilaisissa arkitilanteissa. (Levamo 2007,80.) Tämä toimintamalli pyrkii vaikuttamaan siihen, että nuori motivoituu jälkihuollon tarjoamaan tukeen ja ottaa myös ammatillista tukea paremmin vastaan.

2 NUORI JÄLKIHUOLLON ASIAKKAANA

Lastensuojelu on tarkkaan lastensuojelulla säädeltyä toimintaa. Lastensuojelulaki pyrkii turvaamaan lapsen oikeuden turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. (THL 2013, hakupäivä 2.11.2013.) Sijaishuollolla tarkoitetaan lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona sijaisperheessä tai laitoshuoltona lastenkodissa, koulukodissa tai muussa lastensuojelulaitoksessa. (STM 2012, hakupäivä 1.4.2014.)

Lastensuojelulain (13.4.2007/417) pykälissä 75–77 säädetään jälkihuollosta. Lastensuojelulaki määrää, että jälkihuoltoa on järjestettävä sijaishuollon päättymisen jälkeen, kun nuori täyttää 18 vuotta, sekä avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen päättymisen jälkeen, jos sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta ja kohdistunut lapseen yksin. Jälkihuolto pitää järjestää aina sijoituksen päättyessä, riippumatta siitä, minkä ikäinen lapsi tai nuori silloin on. Nuorelle jälkihuolto on aina vapaaehtoista, mutta kunnan on aina järjestettävä sitä. Vaikka nuori aluksi kieltäytyisikin jälkihuollosta, hänen on aina mahdollista tulla takaisin sen piiriin siihen saakka, kunnes hän täyttää 21 vuotta. (THL 2013, hakupäivä 2.11.2013; Laaksonen 2004, 12.)

Jälkihuollossa on neljä eri osa-aluetta; suunnittelu, nuoren tukeminen, nuoren lähiverkoston tukeminen ja jälkihuollon arviointi. Jälkihuollon suunnittelu aloitetaan yleensä sijoituksen viimeisen vuoden aikana. Jälkihuoltosuunnitelma on osa huoltosuunnitelmaa, joka pitää tehdä kaikesta lapsi- ja perhekohtaisesta lastensuojelusta. Suunnitelmaa tehtäessä nuoren oma rooli on keskeinen. On tärkeää, että nuori itse asettaa tavoitteet ja toimii aktiivisesti niiden saavuttamiseksi. Oleellisinta jälkihuollossa onkin se, mitä nuori itse tarvitsee. (THL 2013, hakupäivä 2.11.2013; Laaksonen 2004, 15–21.)

Kun sijaishuolto päättyy ja jälkihuolto alkaa, nuorella on edessään kaksi vaativaa tunnetason prosessia, luopuminen ja uuden aloittaminen. Pohdittavana on kysymyksiä liittyen aikuisuuteen ja itsenäistymiseen. Henkisen tuen lisäksi nuori tarvitsee konkreettista, tarpeisiin vastaavaa tukea, jotta itsenäisen elämän aloittaminen sujuisi mahdollisimman

hyvin. Jälkihuollon työn tavoitteena onkin vahvistaa nuorta elämään itsenäisenä nuorena aikuisena sekä rohkaista siirtymisessä uuteen elämän vaiheeseen. Jälkihuoltoon siirtymisen valmistelu ja siihen valmentaminen on aloitettava riittävän varhaisessa vaiheessa. On tärkeää arvioida minkälaisia tukirakenteita nuori tarvitsee sijoituksen päätyttyä. (Känkänen 2009, 238–239.)

Yksi nuoruuden keskeisimmistä kehitysprosesseista on itsenäistyminen ja oman paikan löytäminen yhteiskunnasta. Itsenäistyminen ja irrottautuminen kasvuympäristöstä itsenäiseen elämään on ajoittain haastavaa tasapainoilua oikeuksien ja velvollisuuksien, vapauden ja vastuun sekä turvallisten rajojen välillä. Nuori tarvitsee epävarmuutta kokiesaan tuekseen turvallisia aikuisia, jatkuvia ihmissuhteita sekä suotuisan kasvuympäristön. (Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Vilén. 1999, 13–16.)

Elämä lastensuojeluperheessä, huostaanotto ja sijoitus jättävät nuoreen jälkiä ja tuovat erityisiä haasteita kehityskululle ja aikuistumiselle (Laurila 2008, 99). Turvattomissa ja epävakaisissa oloissa kasvaneella lapsella omat voimavarat ovat saattaneet mennä perheen asioista huolehtimiseen ja omat kehitykselliset kriisit ovat saattaneet jäädä toissijaisiksi (Känkänen 2009, 240). Normaalista poikkeavat tapahtumat, kuten traumaattiset kokemukset lisäävät nuoren tuen tarvetta. Jos nuori jää vaille tarvitsemaansa aikuisen tukea, on vaarana syrjäytyminen yhteiskunnasta ja ikätasoisesta kehityksestä. (Hietala, Kaltiainen, Metsärinne & Vanhala, 2010,10.)

Sijaishuollossa olleet nuoret ovat yksi haavoittuvimmista ihmisryhmistä. He ovat ikäisiinsä verrattuna heikommassa asemassa, sillä monet heistä ovat vasta toipumassa traumaattisista kokemuksistaan ja osalla on taustallaan lukuisia sijoituksia. Nuoret myös joutuvat kohtaamaan itsenäistymisen usein yksin ja suoraviivaisemmin kuin biologisissa perheissä kasvaneet nuoret. Sijoitettuna olleiden nuorten sosiaaliset verkostot ovat myös usein huomattavasti heikommalla, kuin muiden nuorten. (Mendes & Moslehuddin 2006, 110–113.)

Sijaiskotinuoren historia synnyttää korostettua pohdintaa identiteetistä. Muutot ja kuulumiset eri yhteisöihin voivat luoda tunteen, ettei kuulu oikein mihinkään. Sijaiskotinuoren identiteetin rakentaminen ei yleensä suju yhtä vaivattomasti kuin tavallisen perheen nuorella (Laurila 2008, 99- 101.) Erityisesti nuoruusikäisinä sijoitetut pohtivat

syntymäperheestä saatua mallia selviytymiseen. Nuoret eivät halua toistaa vanhempien elämänhallintataitoja ja heidän käyttämiänsä selviytymiskeinoja. Nuoret toivovat voivansa sijaishuollonaikana harjoitella toimivia selviytymiskeinoja, jotka tukevat heidän elämässä jaksamistaan ja pärjäämistään. Taloudellisen tuen rinnalle, tai vielä sitäkin enemmän, nuoret kaipaavat sosiaalista ja henkistä tukea. Nuorten vapaa-ajan ja harrastustoiminnan tukeminen on tärkeää, sillä harrastustoiminnan avulla voidaan vaikuttaa nuorten onnistumisen kokemuksiin ja sosiaalisiin verkostoihin. (Vario, Barkman, Kiili, Nikkanen, Oranen & Tervo 2012, hakupäivä 14.10.2013; THL 2013, hakupäivä 2.11.2013; Känkänen & Laaksonen 2006, 46–47, hakupäivä 10.11.2013.)

2.1 Jälkihuollon nykytila

Lastensuojeluun liittyvät tutkimukset painottuvat lastensuojelun avohuollon ja huostaanoton työkäytäntöjen ja päätöksenteon tutkimiseen. Sijaishuoltoon liittyviä tutkimuksia on tehty melko vähän. (Känkänen & Laaksonen 2006, 16.) Viime vuosina lastensuojelun jälkihuoltoon on kiinnitetty kuitenkin huomioita useissa opinnäytetöissä. Opinnäytetöissä on keskitytty jälkihuollon toteuttamiseen nuorten ja sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta. Myös nuorten kokemuksia jälkihuollosta on tutkittu.

Markku Jahnukainen tutki koulukodeista vuonna 1996 ja 2000 kotiutuneiden nuorten jäsentymistä yhteiskuntaan. Jälkiseurantatutkimuksessa ilmenee, että heti sijoituksen loppumisen jälkeen useimpien nuorten kohdalla esiintyy riskikäyttäytymistä. Toisilla riskikäyttäytymisen vaihe jää lyhytaikaiseksi, toisilla se pitkittyy ja kehittyy pysyväksi olotilaksi. Tutkimusaineiston perusteella valtaosa nuorista jää sijoituksen päätyttyä yksin; heillä ei ole perhettä tai muita läheisiä tukena, kuten saman ikäisillä nuorilla yleensä on. Tutkimuksessa nuorten kokemukset jälkihuollosta olivat pääosin negatiivisia. Jälkihuollon tuki miellettiin usein vain aineellisena tukena. Jahnukainen painottaakin jälkihuollon mahdollisuuksia vaikuttaa nuorten elämään sijoituksen päätyttyä. Tutkija ihmettelee miksi lastensuojelun ehkä tärkeimmässä kohdassa, jälkihuollossa, nuori jää usein ilman asiankuuluvaa tukea ja vuosien työ menettää merkityksen. Tutkimuksen mukaan jälkihuollon tuki ei vastaa nuorten tarpeisiin siirtymävaiheessa itsenäiseen elämään ja aikuistumiseen. (Jahnukainen 2004, 296, 317, 323–324.)

Palmamäki tutki jälkihuollon toteuttamista ja kehittämistarpeita Keski-Suomessa haastatteleamalla 28 sosiaalityöntekijää kahdestatoista eri kunnasta. Tutkimus osoittaa, että Keski-Suomessa jälki-huollossa on paljon kehitettävää. Haasteita ovat resurssien eli ajan ja työntekijöiden vähäisyys sekä palveluvalikoiman niukkuus. Kunnissa ei ole yhtenäisiä käytäntöjä jälkihuollon järjestämisessä. Lastensuojelun jälkihuollon kokonaisuutta tulisi siis selventää ohjeistamalla ja yhtenäistämällä palvelua. (Palmamäki 2008, 2.) Lastensuojelun kehittämishankkeessa lastensuojelun yhtenä haasteena mainitaan sijais- ja jälkihuollon palveluiden saatavuusongelmat eri puolella Suomea. Paikoittain kysyntää on enemmän kuin tarjontaa. Toisaalta tarjolla olevat palvelut eivät vastaa asiakkaan tarpeisiin. (Känkänen & Laaksonen 2006, 13.)

Riitta Jurvansuun ylemmän AMK:n opinnäytetyön tarkoitus oli Oulun kaupungin perhehoidon nuorilta saadun palautteen perusteella luoda uusia toimintatapoja jälkihuollossa tehtävään työhön. Kehittämishankkeen tuloksissa korostuu nuorten ja työntekijöiden sanoma siitä, että lastensuojelun jälkihuollon palveluita tulisi kehittää asiakaslähtöisesti ja nuorten osallisuutta vahvistaen. Nuoret esimerkiksi toivovat vertaistukiryhmiä koulutuksen sijaan. Työntekijöiden mukaan jälkihuoltoa tulisi kehittää mahdollistamalla nuorille ryhmämuotoista työskentelyä ja vaikuttamismahdollisuuksia. (Jurvansuu, 2013, 2, 62.)

3 LASTENSUOJELUN KEHITTÄMISTYÖ

3.1 BIKVA kehittämisen välineenä

Tässä hankkeessa kehittämistyön menetelmänä on käytetty BIKVAA. BIKVA tulee tanskan kielestä ja tarkoittaa asiakkaan osallisuutta laadunvarmistajana. BIKVA -menetelmän kehittämisen taustalla on se, että 1990-luvulla haluttiin ottaa asiakkaat mukaan arviointeihin. Tarjolla oli kuitenkin vain lähinnä asiakastyytyväisyyttä mittaavia malleja. Niissä mitataan kuitenkin vain asiakkaan tyytyväisyyttä jonkun toisen asettamiin kriteereihin sen sijaan, että todella kuultaisiin mikä asiakkaasta on tärkeää. Tällaiset kyselyt harvoin tuottavat uusia interventioita. (Krogstrup 2004, 7.)

Asiakkailla on BIKVA -menetelmässä keskeinen rooli, koska heillä on tietoa, josta julkisen sektorin kehittäminen hyötyy. Asiakkaiden osallistamisella saadaan esiin ongelmakenttiä, joista ei välttämättä olla tietoisia. BIKVA -menetelmän tiedonkeruu tapahtuu ryhmähaastattelulla. Menetelmien kehittämisen tavoite BIKVA:n avulla saavutetaan seuraavin keinoin; asiakkaat arvioivat työtä omien kokemustensa perusteella ja asiakkaiden palaute esitellään tärkeille sidosryhmille. Vuoropuhelu ja kehitys ovat jatkuvaa, ja arviointia seuraa toiminta. (Krogstrup 2004, 7-8.)

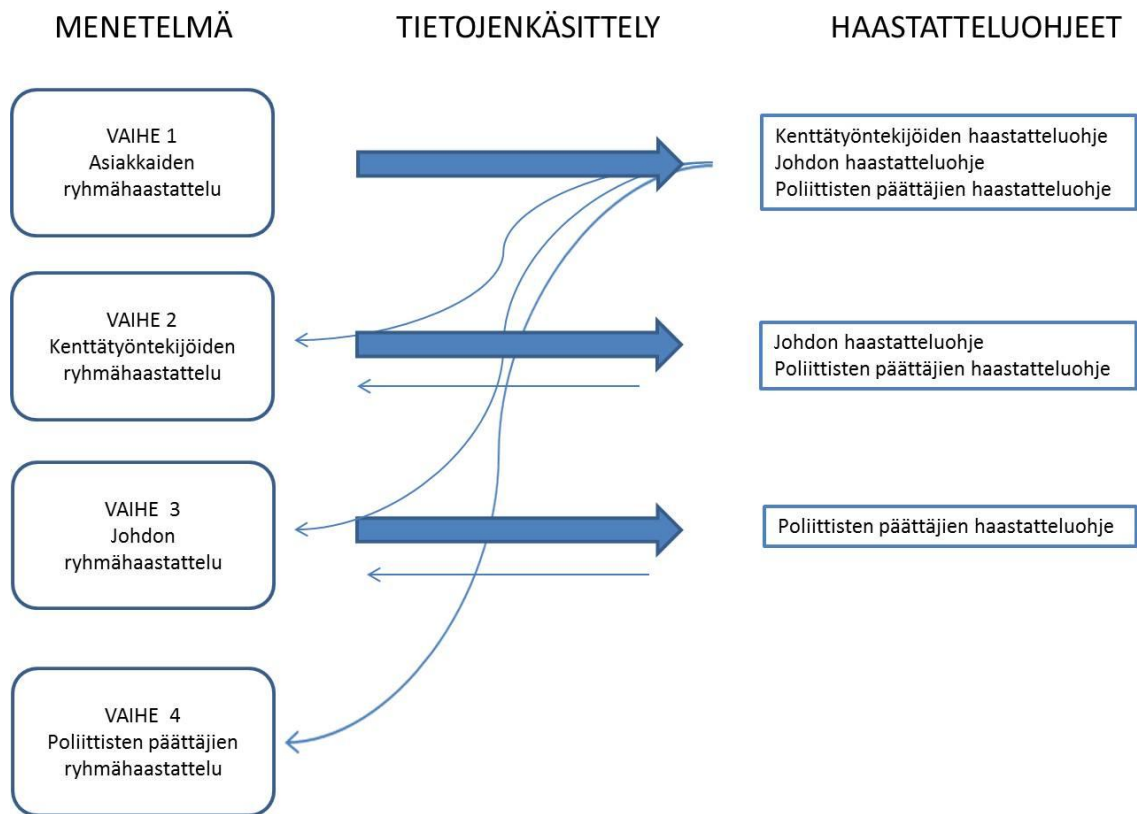
BIKVA -menetelmä on nelivaiheinen. Vaiheessa yksi asiakkaille tehdään avoin ryhmähaastattelu. Sen tavoitteena on, että asiakkaat kuvailevat ja tulkitsevat omin sanoin näkemyksiään sosiaalityöstä omasta näkökulmastaan. Asiakkaiden omia kiinnostuksen kohteita, prioriteetteja ja valmiuksia on kunnioitettava koko prosessin ajan. Tämän haastattelun tuloksena saadaan tietoa kokemuksista ja subjektiivisia laatuarviointeja. (Krogstrup 2004, 7-8, 15.)

Vaiheessa kaksi mukaan otetaan kenttätöntekijät. Heillä on usein sellaisia erityisiä näkemyksiä työstään, jotka on otettava huomioon sekä lainsäädännössä ja poliittisessa päätöksenteossa että yleistä etua ja yhteisiä näkökohtia arvioitaessa. Kenttätöntekijöiden työhön vaikuttavat heidän työolosuhteensa, kuten työorganisaation rakenne, resurssit ja kulttuuri. He pystyvät kertomaan oman tulkintansa siitä, miten nämä näkökohdat

vaikuttavat heidän työhönsä. Ensisijainen tavoite on saada kenttätöntekijät pohtimaan omaa toimintaansa ja pohtia ryhmähaastattelussa sitä, mihin asiakkaiden arviot työntekijöiden mielestä perustuvat. Kenttätöntekijöiden tehtävienhoitoon vaikuttavat usein lainsäädäntö, johtajat ja poliittiset päättäjät, mikä puoltaa myös näiden tahojen osallistamista arviointiin. (Krogstrup 2004, 8-9.)

Kolmannessa vaiheessa mukaan tuodaan organisaation johto. Asiakkaiden ja kenttätöntekijöiden palaute esitellään johdolle ja heidän kanssaan pohditaan ryhmähaastattelussa syitä asiakkaiden ja työntekijöiden palautteeseen. Viimeisessä vaiheessa kaikki saatu palaute esitellään poliittisille päättäjille ja pyydetään heidän arvionsa palautteen syistä. (Krogstrup 2004, 15.)

BIKVA -menetelmän tiedonkeruu on kvalitatiivista eli laadullista. BIKVA-menetelmän kehittelyvaiheessa päädyttiin ryhmähaastatteluihin yksilöhaastattelujen sijaan, koska yksilöhaastatteluissa asiakkaan palautteen koettiin olevan hyvin tunnepitoista ja henkilökohtaista. Lisäksi he usein kertoivat, mitä ajattelivat haastattelijan haluavan kuulla. Ryhmähaastatteluissa haastateltavat ottivat enemmän kantaa toistensa perusteluihin ja haastattelun painopiste pysyi paremmin tutkittavassa asiassa. (Krogstrup 2004, 11.)

KUVIO 1 BIKVA -menetelmän prosessikuvaus (Krogstrup 2004, 16).

Kuviossa 1 vasemmanpuoleisiin kenttiin on merkitty sidosryhmät, jotka osallistuvat arviointiin ja menetelmä, jota käytetään. Seuraavan tason haastatteluohje laaditaan edellisen haastattelun tietojen perusteella. Tätä osoittavat paksut vaakasuorat nuolet. Pystysuorat ohuet nuolet osoittavat kenelle haastatteluohje on laadittu. Kenttätyöntekijöille kerrotaan asiakkaiden heidän toimintatavoistaan antama palaute. Hallintojohto saa sekä asiakkaiden että kenttätyöntekijöiden palautteen omista toimintatavoistaan. Poliittiset päättäjät saavat kaikkien kolmen jo haastatellun ryhmän palautteen toimintatavoistaan. (Krogstrup 2004, 16.)

Jokainen vaihe toteutetaan saman ohjeen mukaan:

1. Valitaan arviointiin osallistuvat sidosryhmät (asiakkaat, kenttätyöntekijät, johtajat ja poliittiset päättäjät).
2. Sovitaan haastattelu ja informoidaan niistä osallistujia.
3. Toteutetaan ryhmähaastattelu asianomaisen ryhmän kanssa.
4. Käsitellään haastattelusta saadut tiedot.

5. Systematisoidaan palaute.
6. Laaditaan haastatteluohje seuraavaa ryhmää varten. (Krogstrup 2004, 16.)

Kehittämistoiminnassa oleellista on käyttäjien ja toimijoiden osallistuminen kehittämistoiminnan toteutukseen. Käyttäjien ja toimijoiden osallistumista kehittämiseen voidaan edistää erilaisten keskustelukonseptien avulla. Osallistujille tulisi antaa mahdollisuus esittää näkemyksiään vapaasti ja erilaisista näkökulmista. Tärkeää olisi, että käyttäjät ja toimijat olisivat tasavertaisia kehittäjiä jolloin tavoitteet ja tulokset määritellään yhteisissä keskusteluissa. (Toikko 2013, 3-4.)

Käyttäjä- ja toimijälähtöisyydestä puhutaan usein käsitteellä ihmiskeskeinen suunnittelu (human-centered design). Tämä korostaa kehittämistoiminnan kohdentamista ihmisten tarpeisiin. Tällöin pyritään kehittämään nimenomaan esimerkiksi palvelun tai toimintatavan käytettävyyttä, kuten tässä kehittämishankkeessa. Käyttäjakeskeisessä suunnittelussa (user-centered design) korostetaan erityisesti käyttäjien konkreettista osallistumista kehittämisprosessiin. Sen sijaan toimijaperustaisen kehittämisen lähteenä eivät ole vain palvelun käyttäjät, vaan kaikki tahot, jotka tavalla tai toisella ovat tekemisissä asian kanssa. Usein käyttäjä- ja toimijakeskeisten näkökulmat ovat kiinteästi yhteydessä toisiinsa, jolloin niistä voidaan puhua kontekstuaalisena kehittämisenä. (Toikko & Rantanen 2009, hakupäivä 12.12.2013.)

3.2 Vertaistuki jälkihuollossa

Vertaistoiminta vakiintui Suomessa sosiaali- ja terveysalalla 1990-luvun puolivälissä (Hyväri 2005, 214). Toiminnan käyttö lisääntyi 1990-luvun laman jälkeen, jolloin perustettiin mm. lukuisia työttömien ja ylivelkaantuneiden ryhmiä. Vertaistoiminnan kasvun taustalla on ihmisten tarve jakaa kokemuksiaan ja saada tietoa samankaltaisessa elämäntilanteessa olevalta. (Nylund 2005, 195, 199.) Vertaistuki perustuu ihmisten väliin arkiseen kohtaamiseen ilman asiakasroolia, titteleitä tai muita valmiita identiteettimääritelmiä (Hyväri 2005, 214). Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan vertaistoimijoita ovat henkilöt, jotka omakohtaiseen kokemukseen pohjautuen toimivat palvelujärjestelmässä asiakkaan pitkäaikaisen hoidon tukena, vertaistukiryhmissä tai vertaistukihenkilönä. Vertaistoiminta perustuu vapaaehtoisuuteen. (Mielenterveys- ja päihdesuunitelma 2009, 20.)

Vertaistukea voi toteuttaa kahdenkeskisenä vertaistukihenkilötoimintana tai ryhmämuotoisena, jolloin ohjaajana voi toimia vertainen ryhmäläinen, koulutettu vapaaehtoinen tai ammattilainen. Se voi olla myös verkossa tapahtuva kahdenkeskistä tai ryhmämuotoista toimintaa. Ryhmissä ei keskitytä vain yksittäisen henkilön tilanteeseen, vaan tarkoituksena on jakaa kokemuksia toisten kanssa. (Nylund 2005, 203.)

Vertaistuki voi olla monen erin tahon organisoimaa ja monin eri tavoin organisoitua, esimerkiksi järjestöjen organisoimaa toimintaa, jossa taustayhteisö tarjoaa toiminnalle tilat sekä ohjaajille koulutusta ja tukea, kolmannen sektorin ja ammattilaistahon yhdessä järjestämää toimintaa tai ammattilaistahon järjestämää toimintaa, joka on kiinteä osa asiakkaan saamaa palvelua. Vertaistukea voidaan toteuttaa hyvin erilaisissa ympäristöissä esim. ohjatuissa keskusteluryhmissä, avoimissa kohtaamispaikoissa, toiminnallisissa ryhmissä tai kahdenkeskisissä tapaamisissa. (Huuskonen 2013, hakupäivä 7.11.2013.) Vertaistuki ja ammattiapu voivat toimia rinnakkain ja tukea toinen toistensa vaikutuksia.

Vertaistuella omaan tilanteeseen voi avautua kokonaan uusi näkökulma ja sen kautta osallistujat saavat omaan tilanteeseensa liittyvää tietoa ja käytännön vinkkejä, jotka auttavat selviytymään paremmin arjessa. Vertaistukitoiminnan kautta voi saada myös sisältöä elämään ja tekemistä. Kokemusten vaihto vertaistukiryhmässä voi myös virittää ihmisiä vaikuttamaan yhdessä omaan asemaansa yhteisöissä ja esimerkiksi tarvitsemiensa palvelujen kehittämiseen. Parhaimmillaan vertaistuki johtaa voimaantumiseen, jossa ihminen löytää omat vahvuutensa ja ottaa vastuun elämästään. (Huuskonen 2013, hakupäivä 7.11.2013.)

Lastensuojelun kehittämissuunnitelmassa kerrotaan vertaisryhmätoiminnan mahdollisuuksista lastensuojelussa ja sijaishuollossa. Vertaisryhmätoiminnassa on mahdollisuus käsitellä huostaanotto- ja sijoituskokemuksia sekä pohtia omaan elämäntilanteeseen liittyviä kysymyksiä ja kertoa kokemuksia samankaltaisia kokeneiden kanssa. Toiminta edistää elämäntilanteeseen sopeutumista. Nuorilla voi olla taustalla vaikeita kokemuksia, joiden kanssa he kokevat olevan yksin. Kokemuksiin voi liittyä häpeää ja niistä voi olla vaikea puhua. Vertaisryhmä voi mahdollistaa turvallisen tilan, jossa nuoren ei tarvitse kokea olevansa erilainen taustansa tai kokemustensa suhteen. Tärkeää on omien voimavarojen

etsiminen ja yhteenkuuluvuuden tunne. Ryhmä mahdollistaa myös sosiaalisten taitojen kehittymisen. (Känkänen & Laaksonen 2006, 30.)

Vuosina 1998–2000 toimineessa Valjas-projektissa selvitettiin Pohjolakodissa sijaishuollossa olleiden nuorten tuen tarvetta kotiutumisen jälkeen sekä nuorten selviytymistä sijaishuollon päätyttyä. Hankkeen tarkoituksena oli kehittää toimintamalleja lastensuojelun jälkihuoltoon. Projektin puitteissa muodostettiin kotiutumisryhmä, jolle suunniteltiin yhteisiä ryhmätapaamisia. Ryhmän toiminta painottui kotiutumisen ja elämänhallintaan liittyviin teemoihin. Kotiutumisryhmässä nuoret saivat vaihtaa ajatuksiaan toisten nuorten kanssa omista suunnitelmistaan. Projektin aikana tehdyn jälkiseurantakyselyn tuloksista ilmenee, että jälkihuollossa olevien nuorten aikuiskontaktit ovat yleensä hyvin vähäisiä. Sosiaalityöntekijä on usein ainoa ammattilainen, johon nuorella on yhteys. Kuitenkin tiedetään, ettei sosiaalityöntekijöillä ole tarpeeksi aikaa eikä resursseja tukea nuorta tiiviisti. (Suoraniemi, Kauppi & Suorsa 2001, 11,45,47.)

Valjas-projektista saatujen tulosten perusteella aloitettiin viisivuotinen kehittämishanke Tupa-projekti. Tarkoitus oli kehittää lastensuojelun asiakaslähtöisyyttä, työtapoja ja jälkihuoltoon siirtyvien perheiden tukitoimintaa. Projektin aikana toteutettiin myös nuorten vertaisryhmätoimintaa. Käytännön työssä oli havaittu, että sosiaalityöntekijöillä ei ole tarpeeksi aikaa jälkihuollosta tiedottamiseen ja siihen sitouttamiseen, vaikka se olisikin ollut tarpeellista. Ajateltiin, että jälkihuollosta kertominen nuorelle olisi luontevaa vertaistuen avulla. Vertaistoiminnan avulla jälkihuoltoon siirtymässä oleva nuori saisi tärkeää tietoa jälkihuollon eri mahdollisuuksista, motivoituisi ja kiinnittyisi jälkihuoltoon. Nuorilta kerätty palaute vertaisryhmätoiminnasta oli erittäin positiivista. Nuoret kokivat ryhmän ilmapiirin hyvänä ja avoimena, jossa kokemusten puhumisesta ei tarvinnut hävetä. Nuoret suosittelivat toimintaa myös muille sijoitetuille nuorille. Tupa-projekti osoitti, että siirtymä-vaihetta tulee kehittää nuorisolähtöisemmäksi kokeillen erilaisia työmuotoja. (Mattila 2007, 43, 51.)

3.3 Nuoren kokemusasiantuntijuus ja osallisuus

Osallisuus on yksi lastensuojelun tärkeimmistä ja keskeisimmistä periaatteista. Lapsen oikeus osallisuuteen on suojattu kaikissa häntä koskevissa asioissa erittäin vahvasti lainsäädännöllä. Lastensuojelulaki korostaa lapsen oikeutta ilmaista oma mielipiteensä las-

tensuojeluprosessin kaikissa vaiheissa. Lastensuojelulaissa veloitetaan, että lastensuojelua toteutettaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen tai nuoren mielipiteisiin ja toivomuksiin (Lastensuojelulaki 417/2007 1:5§.) Oikeus osallisuuteen on myös yksi YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen määrittämistä perusoikeuksista (Saastamoinen 2010,65).

Osallisuudessa on kyse siitä, miten nuori voi olla mukana määrittämässä, toteuttamassa, vaikuttamassa ja arvioimassa hänen etunsa turvaamiseksi tehtävää työtä. Mahdollisuus olla osallisena asioiden käsittelyssä itselle merkittävässä yhteisöissä on ratkaisevaa ihmisen identiteetin kehittymisen kannalta. Se on yksi kasvun ja kehityksen perusedellytyksestä, ja sen johdosta opitaan olemaan ja elämään yhdessä. Osallisuudella on kokemuksia ja ajattelumaailmaa laajentava vaikutus. Se voimaannuttaa ja lisää vaikuttamisen ja toimimisen halua. Osallisuus perustuu tasa-arvoiseen ja yhteiseen tietoon. Se on tunne ja kokemus joukkoon kuulumisesta. Se tarkoittaa oikeutta tietoon ja tuettuun tiedon välittämiseen, mutta myös asiantuntijatietoon. Osallisuuden mahdollistaa esimerkiksi nuoren kuuleminen ja kuunteleminen, aito kiinnostus ja vertaistuki. (THL 2013c, hakupäivä 13.10.2013.)

Lastensuojelulain 8§ velvoittaa kuulemaan nuoria myös lastensuojelun palveluita järjestettäessä ja kehitettäessä. Käytännössä lastensuojelun asiakkaat on kuitenkin sivuutettu kehittämistyöstä. Mitä mieltä!/? – Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä – osahankkeessa (Oranen 2008, 4) selvitettiin miten lastensuojelun asiakkaana olevien lasten ja nuorten osallisuutta palveluiden kehittämisessä voidaan vahvistaa. Hankkeen tulokset osoittivat, että asiakkaina olleilla lapsilla ja nuorilla oli paljon ajatuksia ja mielipiteitä lastensuojelusta ja toimintatavoista. Palveluita kehitettäessä lastensuojelun asakkailta saadaan kokemuksellista tietoa, jota ei voida asiantuntijatiedolla korvata. (Oranen 2008, 4-5.) Myös kansallisessa lastensuojelun kehittämisohjelmassa (Känkänen & Laaksonen 2006, 27) todetaan, että jälkihuoltoon tarvitaan erilaisia lasten ja nuorten osallisuutta tukevia työskentelymuotoja ja vuorovaikutuskäytäntöjä, joissa otetaan huomioon nuoren asiantuntijuus omassa elämässään.

Asiakkaiden osallistumisella sosiaalipalveluiden kehittämiseen on keskeinen asema tulevaisuudessa. Kyse ei ole asiakaslähtöisestä toimintatavasta eikä vertaistoiminnasta vaan asiakkaiden osallistumisella tavoitellaan kokemusasiantuntijuuden hyödyntämistä.

Palvelun käyttäjien roolin korostaminen edellyttää asiakaslähtöistä toimintatapaa. Palvelun käyttäjät tulisi nähdä asiantuntijoina, joiden tietoa ja taitoa käytetään palvelujärjestelmän toimintatapojen kehittämiseen ja arviointiin. Jotta palvelunkäyttäjien osallistuminen toteutuisi, tarvitaan kokemusasiantuntijuutta. Palvelujärjestelmän kehittäminen on hedelmällisintä silloin, kuin sitä tehdään yhteistyössä kaikkien niiden kanssa, jota kehittäminen todella koskettaa. Kehittämisessä kokemusasiantuntijat toimivat yhdessä ammatillisten asiantuntijoiden kanssa. Näin toimien kokemustieto muodostaa erään keskeisen kehittämistoiminnan lähteen ja kokemusasiantuntijat nähdään palvelutuotannon keskeisenä osatekijänä. (Toikko 2013, 3.)

Kokemusasiantuntijoiden ottaminen mukaan kehittämistyöhön mahdollistaa sen, että kehitytyistä palveluista tulee mahdollisimman asiakaslähtöisiä. Kokemusasiantuntijat voivat tuoda esiin sellaisia näkökulmia, joita ammattilainen ei välttämättä huomaa. (SOS II – hanke 2014, hakupäivä 19.3.2014.) Kokemusasiantuntijat tuottavat tietoa sekä osallistuvat palveluiden suunnitteluun, toteutukseen ja kehittämiseen. Kokemusasiantuntija ei edusta vain omaa henkilökohtaista asiaansa, vaan koko asiantuntemustaan. (Toikko 2011, 103.)

Viime vuosina lastensuojelussa on kehitetty aktiivisesti lastensuojelun kokemusasiantuntijoiden vertaistukiryhmiä. Toiminta on osoittanut, että palveluiden käyttäjillä on paljon ajatuksia ja mahdollisuuksia vaikuttaa palveluiden kehittämiseen. Kokemusasiantuntijoita ei kuitenkaan vielä hyödynnetä tarpeeksi palveluiden arvioinnissa ja kehittämisessä. Lastensuojelussa, toisin kuin esimerkiksi vammaispalveluissa tai aikuisten mielenterveyspalveluissa, kokemusasiantuntijoiden osallistuminen kehittämiseen on vielä vähäistä ja vailla toimivia käytänteitä kokemusasiantuntijoiden ottamiseksi mukaan kehittämistyöhön. Sosiaali- ja terveysministeriön selvitysryhmä loppuraportissa esitetäänkin, että lastensuojelulakiin tulee lisätä säännökset kokemusasiantuntijaryhmien asettamisesta ja toiminnasta. (Toimiva lastensuojelu 2013, 33, 69.) Myös Huuskonen toteaa, että vertaistoiminnan ja ammattityön väliselle vuoropuhelulle ei Suomessa ole selkeitä rakenteita ja tästä syystä kokemusasiantuntijuus jää usein hyödyntämättä. Vahvistamalla ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden välistä kumppanuutta on mahdollista saada kokemustieto hyvinvointityön käyttöön ja näin vahvistaa ihmisten osallisuutta. (Huuskonen 2013, hakupäivä 7.11.2013.)

4 KEHITTÄMISHANKKEEN TAUSTAT JA TARVE

4.1 Heinäsalmikodin nuorten jälkihuolto

Heinäsalmiti on 14-paikkainen erityislastenkoti Oulun Hietasaarella, joka toimii kristillisen lastenkotiyhdistyksen Auta lasta Ry:n alaisena. Heinäsalmikodissa on aiemmin kehitetty laajennetun omahoitajuuden malli, jossa laitossijoituksen aikana asiakkaan omaohjaajana toiminut työntekijä jatkaa työskentelyä jälkihuoltoon siirtyvän nuoren kanssa. (Kukkonen 12.11.2013, haastattelu.)

Heinäsalmiti toteuttaa jälkihuoltoa sijoittaville kunnille ostopalveluna. Osalle sijoituista nuorista kunnat ostavat jälkihuollon Heinäsalmikodista, osalle kunnat toteuttavat sen itse. Kunnille tulee edullisemmaksi toteuttaa jälkihuolto itse. (Kukkonen 12.11.2013, haastattelu.) Tämän takia sijoitettuna olleiden nuorten jälkihuolto on epätasaisesti toteutettua.

4.2 Tarkoitus ja tavoitteet

Tämän kehittämishankkeen *tarkoituksena* on kehittää Heinäsalmikotiin sijoitettuna olevien nuorten lastensuojelun jälkihuoltoa ja vahvistaa nuorten osallisuutta yhteiskunnassa ja ehkäistä syrjäytymistä. Tarkoituksena on tukea jälkihuoltoon siirtyvän nuoren itsenäistymistä ja aikuisuuteen siirtymistä. Kehittämishankkeessa keskitymme jälkihuollon kehittämiseen sijaishuollon päättyessä silloin, kun nuori on lähellä täysi-ikäisyyttä. Kohderyhmä valikoitiin sen perusteella, että Heinäsalmikodissa valtaosa jälkihuollon aloittavista nuorista on lähellä 18-vuoden ikää. (Kukkonen 12.11.2013, haastattelu). *Tavoitteena* on suunnitella Heinäsalmikodin jälkihuoltoon vertaistukeen ja osallisuuteen perustuva toimintamalli käyttäjä- ja toimijalähtöisesti. Tavoitteena on myös tuottaa valmiista toimintamallista laadukasta esittelymateriaalia Auta Lasta ry:n käyttöön.

Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet nuoret toimivat kokemusasiantuntijoina toimintamallin suunnittelussa. He ovat eläneet ja läpikäyneet itsenäistymisen jälkihuollossa. Heillä on omakohtaiseen kokemukseen perustuva tieto siitä, että ammatillinen tuki ei

yksistään riitä. He tietävät, mitä nuori tarvitsee selvitäkseen oikeille raiteille lastensuojelusta itsenäiseen elämään. Palvelun käyttäjät ovat asiantuntijoita, joiden tiedot ja taidot ovat erittäin arvokkaita palvelujärjestelmän toimintatapojen kehittämisessä (Toikko 2013, 3).

Kehittämistyö aloitetaan nuorten kanssa luomalla perusteet toimintamallille. Kehittämistä jatketaan Heinäsalmikodin perhetyöntekijöiden ja johdon sekä Terveysten- ja hyvinvoinninlaitoksen Lasten, nuorten ja perheiden palvelut -yksikön kehittämispäällikkö Mikko Orasen kanssa. Näin toimintamallin kehittämiseen osallistuvat sekä käyttäjät että toimijat.

Kehittämishanke palvelee työelämän yhteistyökumppania, koska he saavat hankkeen aikana kehitetyn toimintamallin käyttöönsä. Se on myös osa laajempaa kehitysprojektia, sillä Heinäsalmikoti hakee toimintamallin käyttöönotolle RAY:n rahoitusta ja tämä opinnäytetyö tulee osaksi hankesuunnitelmaa.

Oppimistavoitteemme pohjautuvat sosiaalialan kompetensseihin (THL 2013b, hakupäivä 15.4.2014). Kehittämishankkeessamme painottuvat sosiaalialan kompetensseista eettinen osaaminen, tutkimuksellinen kehittämisosaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen sekä palvelujärjestelmäosaaminen. Eettinen osaaminen läpäisee kaikki sosiaalialan kompetenssit. Tavoitteenamme on myös oppia, kuinka kokemusasiantuntijuutta voidaan hyödyntää sosiaalialan kehittämistyössä. Sosiaalialan kehittämistyössä on tärkeä muistaa, että menetelmien hallinta, suunnittelu, toteutus, arviointi ja raportointi eivät ole itse tarkoitus, vaan niiden tarkoituksena on palvella kehittämistoimintaa (Viinamäki 2010, 21). Lastensuojelun palvelujärjestelmään perehtyminen tässä yhteiskunnallisessa tilanteessa antaa mahdollisuuden oppia ennakoimaan ja jäsentämään palvelutarjonnan muutoksia. Tämän kautta voidaan havaita palveluiden kehittämistarpeet. Kehittämistyössä oleellista on kyky toimia yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Tavoitteenamme on oppia tukemaan nuorten osallisuutta yhteiskunnassa ja omassa elämässään. Tavoitteemme on, että kehitämme toimintamallin, jota on helppo soveltaa käytäntöön. Pyrimme siihen, että hankeraportti on selkeä ja sellaisenaan helposti hyödynnettävissä.

Opinnäytetyöprosessissa, kuten sosiaalialan työssä aina, on eettisyys kaiken toiminnan perusta. Talentia ry:n (2005, 6) julkaisemassa sosiaalialan ammattilaisen eettisissä ohjeissa todetaan, että ainoa mahdollinen perusta eettisesti ja moraalisesti kestäväälle toiminnalle on asiakkaan ihmisarvon ja yksilöllisyyden ehdoton kunnioittaminen. Eettisyys on sosiaalialan tutkimuksessa ja kehittämistyössä huomioitava kaikissa valinnoissa ja prosessin vaiheissa.

5 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS

Tuotekehitysprosessissa voidaan erottaa viisi vaihetta. Eri vaiheet painottuvat prosessissa hankkeesta riippuen. Kehittämistarpeen tunnistaminen on ensimmäinen vaihe. Sitä seuraa ideointi ratkaisujen löytämiseksi. Seuraavaksi tulee tuotteen luonnostelu, sitten kehittäminen ja lopuksi viimeistely. Edellisen vaiheen ei tarvitse päättyä, kun siirrytään vaiheesta toiseen. Tuotekehitysprojektiin integroituu useita eri tekijöitä ja se edellyttääkin monien eri tahojen välistä yhteistyötä. (Jämsä & Manninen 2000, 28–29.)

5.1 Kehittämistarpeen tunnistaminen ja toimintamallin ideointi

Lokakuussa 2013 tiedustelimme Heinäsalmikodilta mahdollisista opinnäytetyön aiheista. Olimme kiinnostuneita lastensuojelusta ja halusimme tehdä opinnäytetyön aihepiiriin liittyen. Heinäsalmikodin johtaja Pertti Kukkonen kertoi ideastaan kehittää lastensuojelun jälkihuoltoon eräänlaista ”kummitoimintaa”, jolle hän kaipasi suunnittelijaa. Innostuimme kehittämisideasta ja kävimme tutustumiskäynnillä Heinäsalmikodissa. Paikalla olivat Pertti Kukkonen ja hanketyöntekijä Taisto Vähäaho. Kukkonen kertoi ideastaan hyödyntää jälkihuollon läpikäyneiden nuorten kokemuksia jälkihuollon kehittämistyössä.

Seuraavassa ideointipalaverissa olivat mukana Kukkonen, Vähäaho ja Heinäsalmikodin varajohtaja Kaisu Pelkonen. Palaverissa sovimme, että uuden mallin kehittämiseen otetaan mukaan Heinäsalmikodissa sijoitettuna olleita jälkihuollon läpikäyneitä nuoria. Ideointivaiheessa innovaatioilla ja vaihtoehtoilla pyritään löytämään ratkaisu juuri niihin organisaatiokohtaisiin ongelmiin, jotka ovat ajankohtaisia (Jämsä & Manninen 2000, 35). Kävimme läpi Heinäsalmikodin nykyistä jälkihuoltomallia sekä syitä kehittämistarpeelle. Heinäsalmikodissa oltiin huolestuneita siitä, että jälkihuoltoon siirryttyään nuori usein syrjäytyy. Ammatillisen tuen määrä ei aina ole riittävää, koska kunnat pyrkivät säästämään. Jos kunta haluaa itse tuottaa jälkihuollon palvelut, sijaishuollosta tutut ja turvalliset työntekijät jäävät pois nuoren elämästä juuri silloin, kun hän on haavoittuvaisimmillaan.

Pohdimme erilaisia käsitteitä, kuten mentorointi, tuutorointi ja vertaistuki. Mentorointi liitetään useimmiten työelämään, tuutorointi opiskeluun ja ohjaukseen, vertaistuki on saman asian tai tilanteen omaavien tukimuoto. Mielestämme mikään edellä mainituista käsitteistä ei sellaisenaan kuvaa sitä toimintaa, mitä aloimme suunnitella. Jälkihuollon kokeneet, omillaan asuvat nuoret voivat toimia nivelvaiheen kokemusasiantuntijoina vielä sijoituksessa oleville nuorille eli puhtaasti vertaisuudesta uudessa mallissa ei ole kysymys. Tukea tarvitaan ja tarjotaan juuri sijoituksesta jälkihuoltoon ja itsenäiseen elämään siirtymisen nivelvaiheeseen. Sovimme Heinäsalmikodin edustajien kanssa, että voisimme miettiä kokonaan uutta käsitettä, johon vertaistuki kuitenkin oleellisesti liittyy. Tässä vaiheessa teimme kirjallisen sopimuksen opinnäytetyön tekemisestä. Päivitimme myöhemmin sopimusta työn edetessä (LIITE 1), koska alkuperäisen sopimuksen mukaan Auta Lasta ry:lle annetut tekijänoikeudet eivät olleet riittävät RAY:n rahoituksen hakemista varten.

Henkilötietolaissa (22.4.1999/523, § 34) säädetään, että rekisteri joka ei enää ole toiminnan kannalta tarpeellinen, on hävitettävä. Tämän vuoksi lastensuojelun entisiä asiakkaita on yleensä vaikea tavoittaa, koska yhteistietoja ei ole. Kuitenkin useat Heinäsalmikodissa sijoitettuna olleet nuoret pitivät edelleen aktiivisesti yhteyttä lastenkotiin, joten sovimme, että Heinäsalmikodista kerrotaan nuorille kehittämishankkeesta ja pyydetään heitä mukaan. Toiveenamme oli, että kehitystyöhön mukaan pyydettyvät nuoret ovat läpikäyneet jälkihuollon ja ovat kohtuullisen tasapainoisia, jotta he pystyisivät sitoutumaan toimintaan. Tällä pyrittiin varmistamaan, etteivät nuoren oman elämänhallinnan ongelmat vaikeuta ryhmän toimintaa. Tavoitellun viiden nuoren sijasta saimme kehittämishankkeeseen mukaan kolme nuorta naista kokemusasiantuntijoiksi.

5.2 Luonnostelu

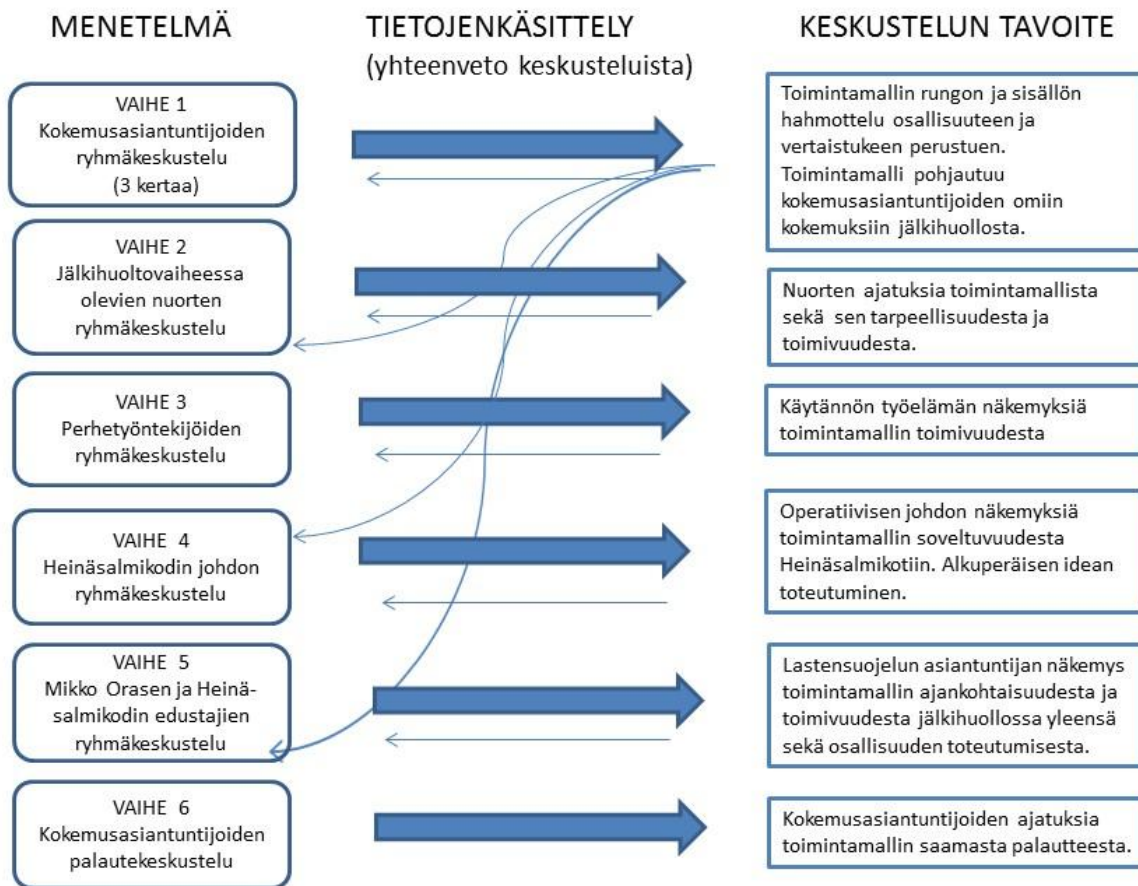
Luonnosteluvaihe käynnistyy, kun on päätetty, millainen tuote halutaan suunnitella ja valmistaa. Kirjallisuuteen perehtyminen auttaa tunnistamaan ne tekijät, joista syntyy tuotteen laatu. Luonnosteluvaiheessa valitaan myös käytettävät ratkaisuvaihtoehdot tuotteen aikaansaamiseksi. (Jämsä & Manninen 2000, 43, 48, 52.) Tässä kehittämishankkeessa ideointi- ja luonnosteluvaihe menivät osittain päällekkäin.

Käsitteiden merkitystä pohtiessamme päätimme antaa uudelle toimintamallille työnimen Veturointi. Veturointi - nimi muodostuu sanoista vertaistuki ja tutorointi. Toimintamallissa on osia molemmista, mutta toiminta ei ole yksistään kumpaakaan niistä. Perehdyimme vielä lisää Heinäsalmikodin toteuttamaan jälkihuoltoon ymmärtääksemme, mitä asioita on huomioitava kehitystyössä ja miten tuleva toimintamalli nivoutuisi olemassa olevaan ammatilliseen jälkihuoltoon. Samalla etsimme teorian tietoa lastensuojelun jälkihuollosta, osallisuudesta ja kokemusasiantuntijuudesta.

Koska kokemusasiantuntijat olisivat mukana kehittämistyössä, perehdyimme myös käyttäjä- ja toimijälähtöisen kehittämisen teoriaan. Toikon käyttäjä- ja toimijälähtöisyyttä käsittelevässä artikkelissa kerrottiin BIKVA -menetelmän mukaisesta arvioinnista, jota päätimme soveltaa tähän kehittämishankkeeseen. BIKVA -menetelmän avulla voidaan kehitystyön päärooliin saada käyttäjät (kokemusasiantuntijat). Toimijat (työntekijät) ja päättäjät (johto) jatkavat toimintamallin kehittämistä nuorten kanssa tehdyn pohjatyön jälkeen. (Toikko 2013, 3.)

5.3 Ideasta valmiiksi malliksi – toimintamallin kehittäminen

Tuotteen kehittäminen etenee edellisessä vaiheessa valittujen ratkaisuvaihtoehtojen ja asiantuntijayhteistyön mukaisesti. Kun kyseessä ei ole materiaallinen tuote, vaan esimerkiksi toimintamalli, edetään käyttäen tuotekohtaisia työmenetelmiä ja –vaiheita, joiden asiassisällöstä on laadittu jäsentely. (Jämsä & Manninen 2000, 54.) Aloimme kehittää tätä toimintamallia soveltamalla BIKVA -menetelmää alla kuvatulla tavalla.

KUVIO 2: BIKVA -menetelmän soveltaminen Veturointi-kehittämishankkeeseen.

BIKVA -menetelmän olemme kuvanneet luvussa 4. Sovelsimme sitä omaan työhömmeyllä olevan kuvion mukaisesti (KUVIO 2). Suunnittelimme jokaisen vaiheen tavoitteet valmiiksi ja laadimme siitä aikataulun, jonka mukaan etenimme (LIITE 2). Aloitimme mallin suunnittelun kokemusasiantuntijoiden kanssa ja suunnittelimme käytyjen keskustelujen pohjalta rungon toimintamallille, jota lähdimme työstämään seuraavissa keskusteluissa. Jokaisen keskustelun jälkeen tarkensimme tavoitteet seuraavan vaiheen keskustelulle.

5.3.1 Vaihe 1: Kokemusasiiantuntijoiden ryhmäkeskustelut

Kokoonnuimme kokemusasiiantuntijoiden kanssa ensimmäisen kerran Heinäsalmikodin päärakennuksesta erillään olevaan rauhalliseen oleskelutilaan. Paikka oli luonteva valinta, koska se oli nuorille ennestään tuttu. Tutustuminen sujui ongelmitta ja pääsimme jo tällä kerralla puhumaan itse asiasta. Esittelimme hankkeen tarkoituksen ja aikataulun, ja kerroimme kokemusasiiantuntijoille heidän roolistaan; he ovat asiiantuntijoina ja tasavertaisina kehittäjinä tässä hankkeessa. Nuoret kertoivat olevansa mielellään mukana ja kokivat jälkihuollon kehittämisen tarpeelliseksi. Yhdessä päätimme perustaa salaisen Facebook -ryhmän kehittämisen ajaksi tiedonkulun varmistamiseksi ja helpottamiseksi.

Kokemusasiiantuntijat kertoivat omasta jälkihuollostaan. Osa oli kokenut olonsa yksinäiseksi ja kaivannut tekemistä. Yksin oli ollut vaikea lähteä mihinkään toimintaan mukaan. He kokivat tarvinneensa apua monissa asioissa, kuten esimerkiksi rahan käytössä ja virastoissa asioimisessa. Osa heistä oli kokenut saaneensa riittävästi ammatillista tukea ja piti sitä todella tärkeänä. Osalle heistä kokemus oli ollut päinvastainen, ammatillinen tuki ei ollut ollut riittävä. Tietoa kaikista mahdollisuuksista, kuten kaupungin jälkihuollossa oleville nuorille järjestämistä retkistä ei oltu saatu. Nuorten mukaan tämä johtui siitä, että sosiaalityöntekijää tavattiin vain kerran vuodessa.

Toisella tapaamiskerralla keskustelimme nuorten motiiveista lähteä mukaan uuden toimintamallin kaltaiseen toimintaan, jossa jo omillaan elävä sijoitettuna ollut nuori toimii eräänlaisena kummina, vertaistukena jälkihuoltoon siirtymässä olevalle nuorelle. Motiiveista nousi esiin esimerkiksi mahdollisuus käyttää omia kokemuksiaan toisten hyödyksi ja antamisen ilo. Kokemusasiiantuntijoiden mukaan jälkihuoltonuorilla on matalampi kynnys osallistua vertaistukitoimintaan kuin ammatilliseen toimintaan. Esimerkiksi toisen laitoksessa asuneen kanssa kahvilla käyminen ei leimaa samalla tavoin kuin sosiaalityöntekijän tai -ohjaajan kanssa.

Pohdimme toiminnalle nimeä. Suurin osa kokemusasiiantuntijoista oli sitä mieltä, että työnimenä käytetty Veturointi oli sopiva. Pyysimme heitä pohtimaan toiminnan nimeä ja päätimme palata nimiasiaan myöhemmin, jos siihen olisi tarvetta.

Aloimme rakentaa toimintamallia, sen elinkaarta ja sisältöä. Kokemusasiantuntijat pitivät tärkeänä sitä, että jälkihuoltoon siirtymässä olevalle nuorelle kerrotaan toiminnasta tarpeeksi ajoissa, jopa kuusi kuukautta ennen jälkihuollon alkamista. Näin nuori ehtii rauhassa miettiä toimintaan osallistumista ja tutustua tukihenkilöihin eli vetureihin. Kokemusasiantuntijoiden mielestä toimintaa olisi hyvä jatkaa noin vuosi jälkihuoltoon siirtymisen jälkeen. Siinä vaiheessa suhteet sekä muihin nuoriin että vetureihin on luotu ja he voivat halutessaan jatkaa yhteydenpitoa toiminnan päättymisen jälkeen.

Keskustelimme veturin roolista ja kriteereistä veturiksi pääsulle. Kokemusasiantuntijoiden mielestä veturi voi antaa jälkihuoltoon siirtyvälle nuorelle itsenäistymiseen liittyvää tukea sekä rohkaisua ja uskoa siihen, että elämä kantaa, eikä kaikesta tarvitse selviytyä yksin. Kokemusasiantuntijat toivat esille, että veturiksi ei sovi kuka tahansa, vaan veturin tulee olla ”jollain lailla aikuinen”, jolla oma elämä on suhteellisen tasapainossa. Hänen pitää pystyä sitoutumaan ja kyetä yhteistyöhön viranomaisten kanssa. Veturin pitää myös kyetä tunnistamaan omat voimavaransa.

Kirsti Kososen pro gradussa tutkitaan vertaistukeen liittyvän toiminnan muotoja. Tutkimuksen tulokset tukevat kokemusasiantuntijoiden esiinnostamia asioita vertaistuen merkityksestä. Vertaistuki voimaannuttaa ja auttaa selviytymään uudessa elämäntilanteessa vahvistamalla ihmisten itsetuntoa sekä voimavaroja. Toisten kokemukset auttavat hahmottamaan omaa elämäntilannetta ja tulevaisuutta. Vertaistuki antaa työkaluja oman elämän hallintaan. Tutkimuksessa korostui vertaistukijoiden jaksaminen ja voimavarojen riittäminen. (Kosonen 2010, 2,72.) Tämä sai meidät pohtimaan ammattilaisen roolia Veturoinnissa. Toimintaa koordinoimassa täytyy olla sosiaalialan ammattilainen, joka toimii myös vetureiden tukihenkilönä. Veturiksi pääsemisen kriteereitä miettiessään kokemusasiantuntijat toivat esille, että ammattilaisen tulee haastatella veturit sekä toiminnan alussa kouluttaa heidät. Ammattilainen auttaa samoja kiinnostuksen kohteita omaavan veturin ja vaunun löytämään toisensa.

Veturoinnin toiminnallinen sisältö alkoi hahmottua. Kokemusasiantuntijoiden mielestä oli tärkeää, että kaikki toiminnassa mukana olevat nuoret voivat suunnitella yhdessä omien ryhmätapaamistensa sisällön. Ryhmätapaamiset voivat olla toiminnallisia tuokioita, kuten peli- tai grilli-iltoja, ruuanlaittoa, erilaisia liikuntatuokioita tai yhteisiä juhlia. Ryhmätapaamiset voivat olla myös eri asiantuntijoiden pitämiä luentoja muun muassa

voimavaroista tai erilaisiin tukiin ja mahdollisuuksiin liittyvistä aiheista. Tapaamisia voi olla kerran kuukaudessa ja niihin jokainen voi tulla mukaan silloin, kun toiminta kiinnostaa. Ryhmätapaamisten suunnittelua ja viestintää varten ryhmälle perustetaan suljettu Facebook -ryhmä, jota ammattilainen ylläpitää

Yksilötapaamiset räätälöidään vaunujen tarpeiden mukaan. Veturi ja vaunu voivat tulla vaikka viikon tai kahden välein. Veturi voi olla mukana esimerkiksi virastoasioinneissa tai harrastuksissa.

Kolmannessa tapaamisessa kävimme toimintaa läpi aikajanan avulla; mistä toiminta aloitetaan käytännössä, miten nuori ja tukihenkilö löytävät toisensa ja miten toimintaan osallistuvia motivoidaan mukaan. Keskustelimme toiminnan säännöistä. Kaiken toiminnan täytyy olla pähinteetöntä, kaikilla on vaihtoehtoisuus ja toiminta on kaikille vapaaehtoista. Esteistä on kuitenkin ilmoitettava sekä vaunulle/veturille että työntekijälle. Keskustelussa nousi esille, että toiminnan täytyy tapahtua lain puitteissa ja hyvien tapojen mukaisesti.

5.3.2 Vaihe 2: Jälkihuoltovaiheessa olevien nuorten ryhmäkeskustelu

Tapaamisen aluksi kerroimme hankkeen ideasta ja halusimme kuulla heidän ajatuksiaan tähän saakka rakennetun toimintamallin sisällöstä. Nuoret kokivat jälkihuollon kehittämisen tarpeelliseksi, ja sen sisältämä toiminta oli sellaista, mihin he mielellään itsekin osallistuisivat. He toivat esille, että kaikki eivät halua osallistua ryhmätoimintaan tai toiminnallisiin tuokioihin, vaan yksilötapaamiset veturin ja vaunun välillä voivat olla myös pelkästään keskustelua. Nuoret kokivat, ettei sukupuolella ole toiminnassa väliä; vaunu ja veturi voivat olla samaa tai eri sukupuolta.

5.3.3 Vaihe 3: Perhetyöntekijöiden ryhmäkeskustelu

Kävimme keskustelussa läpi perhetyöntekijöille etukäteen lähetetyn yhteenvedon siihen asti rakennetusta toimintamallista. He nostivat esiin sellaisia kohtia, jotka heidän ammatillisen kokemuksensa perusteella voisivat osoittautua haasteellisiksi, tai joita pitäisi vielä työstää lisää. Lisää työstämistä vaativat heidän mielestään tietyt toiminnan säännöt,

työntekijän ja veturin sekä ammatillisen tuen rajapintojen selventäminen, toiminnan elinkaari ja vetureiden rekrytointi.

Perhetyöntekijät toivat esille, että veturit eivät voi olla vaitiolovelvollisia, koska he eivät ole viranomaisia. Heidän kanssaan voidaan tehdä vaitiolosopimus. Vetureille täytyy tehdä selväksi, että Facebookissa ei saa kertoa omalla seinällä Veturoinnista tai siihen liittyvistä tapaamisista. Ryhmätoimintoihin on syytä ilmoittautua, jotta ne pystytään järjestämään.

He nostivat esille myös tuen ja kontrollin suhteen. Kuka kontrolloi esimerkiksi 17-vuotiaan tukiasuntoon muuttaneen nuoren koulunkäyntiä tai päihteiden käyttöä? Veturi voi toimia vain vertaistukena, ei kontrolloijana. Ammatillaisen on oltava selvillä siitä, mitä veturin vaunulle antama tuki pitää sisällään. Kososen tutkimuksen mukaan vertaistukeen liittyviä riskejä ovat väärän tiedon antaminen ja ammatillisen tuen tärkeyden unohtuminen (Kosonen 2010, 2,72). Perhetyöntekijöiden kanssa keskusteltiin myös siitä, syrjäyttääkö toimintamalli tulevaisuudessa ammatillisen tuen, sillä vertaistuki on kunnille edullisempaa kuin ammatillinen tuki.

Keskustelussa nousi esille myös vetureiden lastensuojelutaustan ja nuoren iän tuomat mahdolliset haasteet toimintaan. Tukihenkilönä toimiminen vaatii sitoutumista ja oman lastensuojelutaustan hyväksymistä. Vetureiden on kestettävä myös torjutuksi tuleminen, esimerkiksi se, ettei vaunu haluakaan juuri häntä tukihenkilökseen. Haasteena on löytää sellaisia nuoria, jotka täyttävät heihin kohdistuvat odotukset. Perhetyöntekijät pohtivat veturin ja vaunun läheisyyden rajoja. Molemmat ovat nuoria ja on syytä ottaa huomioon suhteiden syveneminen tai välirikot.

Jälkihuoltoon siirtyy Heinäsalmikodissa nuoria harvakseltaan, joten toimintaan täytyy ottaa lastensuojelun nuoria mukaan myös muualta, jotta ryhmätoimintoja pystytään toteuttamaan. Tämä lisää haasteita toimintaa koordinoivalle ammatilliselle. Ammatillaisen on haastatettava nuoret hyvin, sillä hän ei voi tuntea kaikkia eri lastensuojeluyksiköistä tulevia nuoria. Haastatteluja varten olisi syytä kehittää strukturoitu lomake. Vetureiden koulutus on suunniteltava huolella, siihen pitää suunnitella tarpeeksi laaja materiaali.

5.3.4 Vaihe 4: Heinäsalmikodin johdon ryhmäkeskustelu

Keskustelimme Heinäsalmikodin johdon kanssa toiminnan elinkaareen, vetureiden tukeen ja kouluttamiseen liittyvistä asioista sekä Veturoinnin liittämistä osaksi hoito- ja kasvatussuunnitelmaa. Heidän mielestään toimintamalli oli valmiin oloinen. He painottivat sitä, että nuorelle on hyvä antaa riittävästi aikaa Veturointiin tutustumiseen, vähintään suunnitellut kuusi kuukautta. Veturointi on tärkeää saada osaksi hoito- ja kasvatussuunnitelmaa, jotta se varmasti tulee otettua nuoren kanssa puheeksi ja jotta tieto siitä menee myös kunnan sosiaalityöntekijälle. Veturointia koordinoivan ammattilaisen tulee olla joustava, sillä työaika painottuu osittain iltoihin ja viikonloppuihin. Heidän mielestään Veturointi oli nimenä loistava ja he kehittivät Veturointiin liittyvää symboliikkaa pidemmälle; esimerkiksi toimintaa koordinoiva ammattilainen voisi olla asemanhoitaja.

5.3.5 Vaihe 5: THL:n asiantuntija Mikko Orasen ja Heinäsalmikodin edustajien ryhmäkeskustelu

Mikko Oranen toi esille vetureiden työnohjauksen merkityksen. Pohdimme myös työntekijän ja veturin roolia, asenteita sekä heidän kahden välistä suhdetta. Oranen painotti, että ammattilaisen on pystyttävä suhtautumaan veturiin vapaaehtoistoimijana, eikä lastensuojelun asiakkaana, ja veturin on samoin kyettävä irtautumaan lastensuojelun asiakkaan roolista. Tämä voi olla haastavaa, jos taustalla on esimerkiksi omaohjaajasuhde. Ammattilaiselta ja työyhteisöltä vaaditaan tässä toiminnassa herkkyyttä, on mietittävä mitkä asiat tukevat vetureiden toimijuutta, sillä ilman heitä ei ole toimintaa. Vetureiden täytyy saada palautetta ja kannustusta sekä työnohjausta, jotta he jaksavat toimia tukihenkilöinä.

5.3.6 Vaihe 6: Ympyrä sulkeutuu – kokemusasiantuntijoiden palautekeskustelu

Tapasimme kokemusasiantuntijat viimeiseen kerran ravintolassa. Laitoimme toimintamallin etukäteen luettavaksi kokemusasiantuntijoille ryhmän Facebook -sivulle. Kävimme tapaamisessa läpi asioita, joita Heinäsalmikodin perhetyöntekijät ja johto sekä Oranen nostivat esille. Kokemusasiantuntijoilla ei ollut lisättävää mallin sisältöön ja rakenteeseen. Toimintamallin nimeksi vahvistui prosessin aikana Veturointi ja myös kokemusasiantuntijat hyväksyivät sen.

5.4 Toimintamallin viimeistely

Kun tuote eri vaiheissa tehtyjen versioiden jälkeen valmistuu, alkaa viimeistelyvaihe. Viimeistely voi sisältää yksityiskohtien hiomista ja esimerkiksi toteutusohjeiden laadintaa. (Jämsä ja Manninen 2000, 80–81.)

Esittelimme valmiin toimintamallin Heinäsalmikodissa toukokuussa 2014. Esityksen tueksi sekä Heinäsalmikodin omaan myöhempään käyttöön teimme *posterin* (LIITE 3). Posterissa kuvasimme lyhyesti toimintamallin ydinasiat; tarkoituksen ja tavoitteet, toimijat ja toiminnan sisällön ja elinkaaren. Posterin oli esillä myös Auta Lasta ry:n 45-vuotis juhlaseminaarissa 16.5.2014 Oulun Ammattikorkeakoulussa.

Posterin lisäksi teimme *infolihtisen* (LIITE 4), jossa ydinasioita avattiin hiukan enemmän. Lehtisen kohderyhmänä olivat sekä sosiaalialan ammattilaiset että toiminnasta kiinnostuneet nuoret.

KUVIO 3. Veturoinnin esittelymateriaalin kuvituksessa käytetty juna (Rautiainen 2011, hakupäivä 24.4.2014).

Etsimme kuvitusta tuotoksiin Internetistä. Löysimme Merja Rautiaisen piirtämän junan raiteineen (KUVIO 3), jonka värimaailma ja muotokieli sopivat meistä Veturointi teemaan. Hän lupasi meille oikeuden käyttää kuvaa. Kehittelimme raideteemasta Veturoinnille myös logon. Käytimme Rautiaisen veturikuvan värimaailmaa myös muissa Veturoinnin käsitettä avaavissa kuvioissa, joita teimme, koska halusimme pitää värimaailman yhtenäisenä ja selkeänä.

Auta Lasta ry haki rahoitusta Veturoinnin pilotointiin. Raha-automaattiyhdistykselle tehdyn hankehakemuksen liitteeksi ja pohjaksi teimme sovitusti Auta Lasta ry:n hankekoordinaattorille *tiivistelmän siihen mennessä tehdystä loppuraportista*.

Haluamme tuoda julkisuuteen tietoa uudesta toimintamallista ja osallistua näin julkiseen keskusteluun jälkihuollon tilasta. *Kirjoittamamme artikkeli* julkaistaan Lapsen maailma-lehden lokakuun 2014 numerossa, jolloin lehden teemana on ”Mukavia muistoja”.

6 VETUROINNIN KUVAUS

Veturointi on toimintaa, jossa jälkihuollon läpikäyneet nuoret toimivat vertaistukihenkilöinä ja tutoreina nuorille, jotka ovat siirtymässä jälkihuoltoon. Veturoinnissa nuorten välinen ymmärrys pohjautuu heidän samankaltaisiin kokemuksiinsa. Veturointi tukee sekä jälkihuoltoon siirtymässä olevien nuorten (vaunujen) että vertaistukena toimivien nuorten (vetureiden) osallisuutta omassa elämässään ja yhteiskunnassa. Veturointia koordinoi sosiaalialan ammattilainen (asemanhoitaja). Veturointi kulkee ammatillisen avun rinnalla ja on nuorille vapaaehtoista. Toiminta ei siis vähennä ammatillisen avun tarjontaa jälkihuoltoon siirtymässä olevien nuorten (vaunujen) osallisuutta omassa elämässään ja yhteiskunnassa. Veturointi on tarkoitettu sijoituksesta jälkihuoltoon ja itsenäiseen elämään siirtymässä oleville nuorelle.

Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet nuoret ovat toimineet kokemusasiantuntijoina Veturoinnin suunnittelussa. He ovat eläneet ja läpikäyneet itsenäistymisen jälkihuollossa. Heillä on omakohtaiseen kokemukseen perustuva tieto siitä, että ammatillinen tuki ei yksistään riitä. He tietävät, mitä nuori tarvitsee pysyäkseen oikeilla raiteilla sijoituksen jälkeen aloittaessaan itsenäistä elämää.

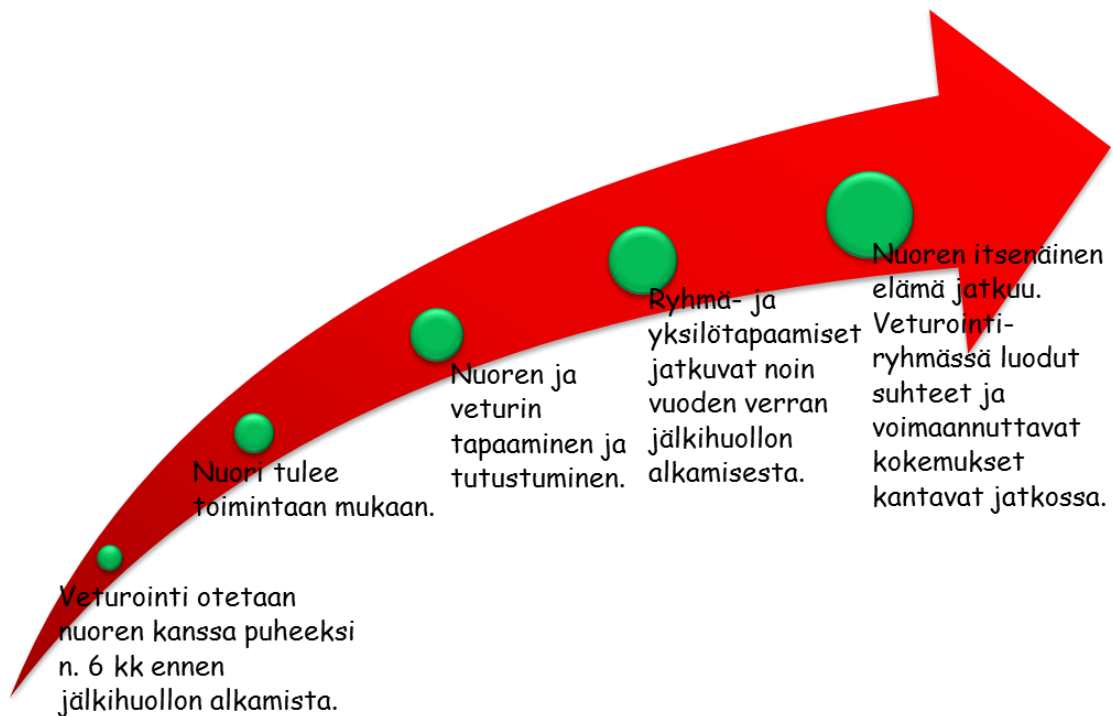
Veturoinnin toimijat

Veturi on lastensuojelun jälkihuollon läpikäynyt nuori ja toimii vertaistukena ja tuutorina jälkihuoltoon siirtyvälle nuorelle. Veturi voi toimia veturina useammalle nuorelle samanaikaisesti, omat voimavaransa huomioiden. Veturin ja vaunun sukupuolella ei ole väliä.

Veturi jakaa omia kokemuksiaan toisten hyväksi ja on toiminnassa mukana vapaaehtoisesti. Toimintaan lähtiessään veturin on tärkeää pohtia omia voimavarojaan, jotta pystyy sitoutumaan toimintaan. Sitoutuminen on tärkeää paitsi vaunujen, myös toiminnan jatkuvuuden kannalla. Veturit ovat toiminnan keskiössä; ilman heitä ei ole Veturointia.

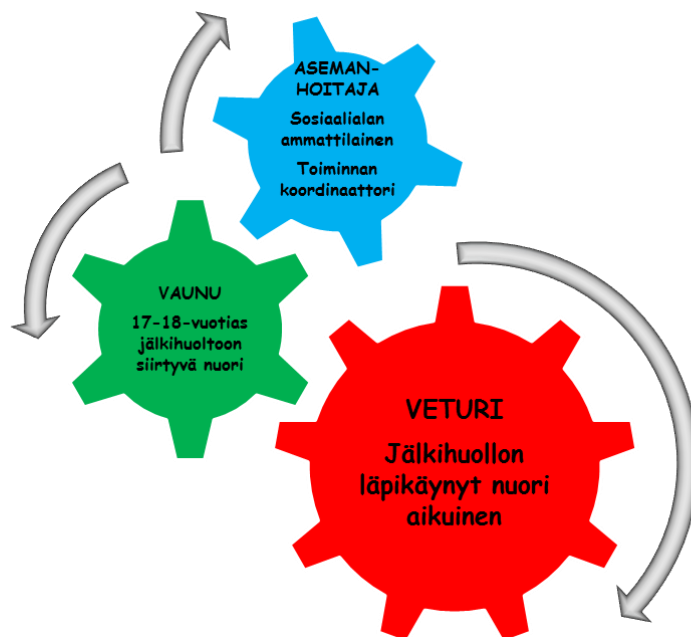
Veturin tulee olla luotettava ja rehellinen, koska vaunujen asioista ei saa kertoa ulkopuolisille. Vaikka virallista vaitiolovelvollisuutta ei ole, suhde vaunun kanssa ei voi muodostua luottamukselliseksi ellei vaunu voi luottaa veturin vaitioloon. Veturin elämän täytyy olla kohtuullisen tasapainossa, sillä hän on myös esimerkkinä nuorelle. Veturi ei voi myöskään olla mukana hoitamassa vain itseään. Veturin täytyy olla asiallinen ja hänen on kyettävä yhteistyöhön viranomaisten kanssa. Veturi kirjaa ja raportoi kaikki tapaamiset vaunun kanssa. Mahdolliset ongelmatilanteet täytyy viedä ammattilaisen selvitettäväksi.

Vaunu on täysi-ikäisyyttä lähestyvä lastensuojelun sijoituksessa oleva nuori, joka on siirtymässä jälkihuollon asiakkaaksi ja lähtee mukaan Veturointiin. Omaohjaaja ottaa Veturoinnin nuoren kanssa puheeksi noin 6 kuukautta ennen jälkihuollon alkamista. Näin nuori saa riittävästi miettimisaikaa. Veturoinnin puheeksiotto merkitään hoito- ja kasvatussuunnitelmaan. Uusi nuori voi tulla tutustumaan ryhmätapaamisissa vertaisiin ja kuulemaan tarkemmin toiminnasta. Halutessaan nuori voi lähteä mukaan toimintaan vaikka heti puheeksioton jälkeen. Jos jälkihuoltoon siirtyvä nuori päättää lähteä mukaan toimintaan, koordinaattori ehdottaa hänelle sopivaa veturia. Tavoitteena on, että nuori on mukana toiminnassa ennen itsenäisen elämän aloittamista tai muuttamista tukiasuntoon. Toiminnassa voi olla mukana yhden vuoden ajan jälkihuoltoon siirtymisen jälkeen. Veturoinnin elinkaari on kuvattu alla olevassa kuviossa (KUVIO 4).

KUVIO 4. Veturoinnin elinkaari.

Asemanhoitaja on sosiaalialan ammattilainen, joka koordinoi toimintaa ja toimii vetureiden tukihenkilönä. Asemanhoitaja järjestää säännöllisesti tapaamisia vetureiden kanssa, haastattelee ja rekrytoi uusia vetureita. Uudet veturit haastatellaan perusteellisesti ja heidän mielenkiinnonkohteensa ja toiveensa selvitetään. Tämä helpottaa sopivien veturi-vaunu parien löytymistä. On hyvä, jos nuorilla on samankaltaisia harrastuksia tai kiinnostuksen kohteita. Asemanhoitaja on mukana ensimmäisessä tapaamisessa, kun veturi ja vaunu kohtaavat. Hän osallistuu vetureiden tehtävään kouluttamiseen ja koulutusmateriaalin suunnitteluun. Asemanhoitaja huolehtii myös ryhmätapaamisten suunnittelusta yhdessä vetureiden ja vaunujen kanssa. Hän huolehtii, että kaikki ryhmään tulevat tietävät toiminnan säännöt. Hän on myös ryhmälle perustettavan Facebook -ryhmän ylläpitäjä. Kaikki toimijat on kuvattu kuviossa 5.

KUVIO 5. Veturoinnin toimijat.

Vertaistuki ja ammattilaisen antama tuki ovat eri asioita. Vertaistuki perustuu osallistujien keskenään jakamiin kokemuksiin, ajatuksiin ja tunteisiin. Ammattilaisen eli ryhmänohjaajan rooli on sen sijaan luoda ryhmälle turvalliset puitteet, rohkaista kokemusten jakamiseen ja antaa kokemusasiantuntijuudelle tilaa. (Huuskonen 2013, hakupäivä 10.10.2014.)

Yksilö- ja ryhmätapaamiset

Yksilötapaamisissa veturi voi olla vaunun mukana asioimassa virastoissa ja harrastuksissa. Hän voi antaa käytännön neuvoja esimerkiksi rahankäytöstä, laskujen hoitamisesta, asumiseen liittyvistä asioista ja erilaisten tukien hakemisesta. Joskus riittää, että veturi on vain läsnä. Yksilötapaamisten määrästä vaunu ja veturi voivat sopia keskenään.

Ryhmätapaamiset kulkevat veturin ja vaunun yksilötapaamisten rinnalla. Ryhmätoimintaa on noin kerran kuukaudessa ja ne räätälöidään ryhmän tarpeiden mukaan. Veturit, vaunut ja työntekijä suunnittelevat yhdessä ryhmässä tapahtuvan toiminnan. Nuoret osallistuvat niihin tapaamisiin, jotka heitä kiinnostavat. Tapaamisiin täytyy kuitenkin ilmoittautua etukäteen, jotta esimerkiksi tilat ja tarjoilu pystytään järjestämään.

Toiminta voi sisältää esimerkiksi liikuntaa, kulttuuria, lautapeli-iltoja, ruuanlaittokuoki-
oita tai vaikka moottoriurheilua ryhmän toiveiden mukaan. Ryhmätapaamiset voivat ol-
la myös asiapitoisia, esimerkiksi keskusteluja voimavaroista, rahan käytöstä, tietoa eri-
laisiin tukiin ja niiden hakemiseen liittyvistä asioista sekä vetureiden tai ulkopuolisten
pitämiä kokemusluentoja. Veturit voivat olla mukana järjestämässä muita ryhmätoimin-
toja osaamisensa, kiinnostustensa ja kokemustensa mukaan.

Ryhmälle perustetaan oma suljettu Facebook -ryhmä, jonka seinällä ryhmätapaamisia
voidaan suunnitella, ja tiedottaa eri asioista, kuten aikatauluista ja tapahtumista. Toi-
minnan säännöt kirjataan myös Facebook -sivulle. Toimintaa voidaan myös kehittää Fa-
cebookin avulla esimerkiksi linkittämällä sinne säännöllisesti arviointikyselyitä.

Toiminnan säännöt

Työntekijä käy säännöt läpi vaunujen ja vetureiden kanssa aina uusien henkilöiden tul-
lessa mukaan toimintaan. Tällöin tehdään myös vaitiolosopimus. Toiminnan lähtökohtia
ovat päihteettömyys ja vapaaehtoisuus. Kaikki toiminta tapahtuu lain puitteissa ja hyvi-
en tapojen mukaisesti. Yksilötapaamisissa esteistä ilmoitetaan ensisijaisesti suoraan ta-
paamisen toiselle osapuolelle ja myös asemanhoitajalle. Sosiaalisessa mediassa ei saa
jutella Veturointiin liittyvistä asioista muualla kuin ryhmän omalla suljetulla sivulla.
Ongelmatilanteissa otetaan aina yhteys työntekijään. Kun nuori on vielä sijoitettuna, yk-
silötapaamiset veturin ja vaunun välillä on aina ilmoitettava sijoituspaikan työntekijälle.

7 ARVIOINTI

Opinnäytetyön arviointi on osa oppimisprosessia, joka tulee toteuttaa kriittisesti tutkivalla asenteella. Tämä koskee myös toiminnallista opinnäytetyötä. Tutkiva asenne toiminnallisessa opinnäytetyössä tarkoittaa sitä, että valinnat tulee perustella aihetta koskevaan tietoperustaan nojaten. Viitekehyksen tulee nousta oman alan kirjallisuudesta. Toiminnallisessa opinnäytetyöprosessissa arvioidaan erityisesti kolmea kokonaisuutta; työn ideaa, toteutustapaa ja prosessin raportointia. Työn ideaan sisältyy aihepiiri, ongelman kuvaus, asetetut tavoitteet, tietoperusta sekä kohderyhmä. Toteutustavan arviointiin kuuluvat keinot tavoitteiden saavuttamiseksi ja aineiston kerääminen. Prosessin raportoinnissa voi itse pohtia esimerkiksi miten kriittisen otteen on saavuttanut ja onko työ johdonmukainen ja vakuuttava. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 154–159.)

Tavoitteena oli suunnitella Heinäsalmikodin jälkihuoltoon vertaistukeen ja osallisuuteen perustuva toimintamalli käyttäjä- ja toimijälähtöisesti. Prosessin arviointi kohdistuu siihen, onko toimintamalli suunniteltu käyttäjä ja toimijälähtöisesti. Valmista mallia arvioidaan vertaistuen ja osallisuuden toteutumisen kautta. Sen lisäksi arvioidaan toimintamallin yhteiskunnallista tilausta, ja sen soveltumista käytäntöön. Tavoitteiden toteutumisen lisäksi arvioimme myös omaa oppimistamme. Tavoitteena oli myös tuottaa valmiista mallista laadukasta materiaalia, jota Auta Lasta ry voi käyttää esitellessään toimintamallia.

Pyysimme suullista arviointia BIKVA -menetelmän käytöstä työskentelyn välineenä jokaisen ryhmäkeskustelun päätteeksi. Kehittämishankkeen lopussa pyysimme kirjallisen arvioinnin kaikilta prosessissa mukana olleilta. Kokemusasiantuntijoilta ja jälkihuoltoon siirtyviltä nuorilta arviointia pyydettiin prosessin kulusta eli toimintatavasta, jossa malli kehitetään nuorten itsensä kanssa, osallisuuden kokemuksesta, kuulluksi tulemisen tunteesta ja ryhmätapaamisten ilmapiiristä. Mallia arvioimassa olleilta Heinäsalmikodin perhetyöntekijöiltä ja johdolta pyysimme arviota prosessin etenemisestä, sen toimija- ja käyttäjälähtöisyyden toteutumisesta, valmiin mallin sovellettavuudesta käytäntöön, vertaistuen ja osallisuuden toteutumisesta ja tuotosten (posterin ja infolehtisen) onnistumisesta. Vastaukset saimme yhtä lukuun ottamatta kaikilta.

7.1 Kehittämisprosessin arviointi

Kaikki toimintamallin suunnitteluun ja kehittämiseen osallistuneet kokivat BIKVA -menetelmän hyväksi tässä kehittämishankkeessa. Kokemusasiantuntijat olivat tyytyväisiä siihen, että heidän mielipiteensä oli tärkein ja *”...kaikki on saanut alkunsa meidän ideoista...”* Perhetyöntekijöiden ryhmäkeskustelussa todettiin, etteivät nuoret ehkä olisi puhuneet niin avoimesti, jos keskusteluissa olisi ollut työntekijät mukana tai niitä tekevässä. Käyttäjälähtöinen työskentelytapa on poikkeuksellista lastensuojelun jälkihuollon kehittämisessä, sillä sijoitettuna olleita nuoria ei ole kuultu heille suunnatun toiminnan kehittämisessä tässä määrin. Mikko Orasen mukaan tämä johtuu ennakkoluuloista, sillä pitkään laitoksessa sijoitettuna olleiden nuorten ei ole uskottu pystyvän tällaiseen työskentelyyn.

BIKVA -menetelmän mukaiset ryhmäkeskustelut toteutuivat suunnitellun aikataulun mukaisesti. Kokemusasiantuntijoiden kanssa keskustelut etenivät nopeammin kuin olimme suunnitelleet. Viimeisellä tapaamiskerralla emme enää palanneet alkuperäisen suunnitelman mukaisesti mallin sisältöön, vaan kävimme läpi valmista toimintamallia.

Kokemusasiantuntijoiden tapaamisissa oli lämmin ja avoin tunnelma, ja keskustelu oli dialogista. Kaikki saivat osallistua keskusteluun ja tunsivat tullessa kuulluksi; *”Ryhmä tapaamiset oli mukavia, rentoja, hauskoja ja ei tarvinnu sievistellä vaa sai olla oma ittesä ja sai mahan täytee evästä :P”* *”Rento tunnelma, mahdollisesti vaikeampien asioidenkin kertomisen.”* *”Oli tosi mukava ilmapiiri...”* Sekä kokemusasiantuntijoiden että jälkihuoltovaiheessa olevien nuorten osallisuus toimintamallin kehittämisessä toteutui heidän omasta mielestään täysin. Palautekyselyn mukaan kokemusasiantuntijat ja jälkihuoltovaiheessa olevat nuoret kokivat tullessa kuulluksi ja mielipiteidensä huomioiksi. *”Alusta alkaen on tullut olo, että minulla on tärkeä panos.”* *”Kunneltiin nuorten ideoita ja ajatuksia”*.

Sekä Heinäsalmikodin työntekijät että johto olivat sitä mieltä, että yhteistyö heidän kanssaan toimi hyvin ja prosessissa toteutui käyttäjä- ja toimijälähtöisyys. He kokivat, että olimme ottaneet selvää lastensuojelun käsitteistä ja jälkihuollon tematiikasta, mikä helpotti yhteistyötä alusta lähtien, koska pystyimme puhumaan samaa kieltä ja ymmärsimme asiat samalla tavalla. He kokivat myös, että pidimme kaikki osapuolet ajan tasal-

la prosessin etenemisestä, ja että olimme avoimia prosessin edetessä esiin tulleille kehittämissideoille.

Heinäsalmitkodin henkilöstö koki, että BIKVA -menetelmä sopi tähän hankkeeseen erittäin hyvin, koska se mahdollisti käyttäjä- ja toimijalähtöisyyden. *”Erittäin arvokasta, että suunnitellun osallisuus ja kokemusasiantuntijahankkeen suunnittelussa on alusta alkaen ollut näin vahvana nuorten kokemusasiantuntijoiden ääni. BIKVA kokosi todella hyvin yhteen nuorten ja ammattilaisten ajatukset uuden työmallin perustaksi.”*

Mielestämme prosessi sujui asetettujen tavoitteiden ja suunnitellun aikataulun mukaisesti. Yhteistyötä toimeksiantajan kanssa edisti se, että yksi opinnäytetyöntekijöistä suoritti harjoittelun Heinäsalmitkodissa opinnäytetyöprosessin aikana. Harjoittelu syvensi lastensuojelun jälkihuollon käytännön työn ymmärrystä, ja sitä miten jälkihuolto toteutetaan Heinäsalmitkodissa. Se helpotti myös aikataulujen sopimista, informaation kulkua eri tahojen välillä sekä väliarvioinnin saamista. Työharjoittelun aikana suullista väliarviointia pyydettiin toimeksiantajalta ja perhetyöntekijältä. Palautteen avulla varmistimme, että olemme menossa tavoitteen suuntaan. Palaute vahvisti oman työskentelyn toimivuuden tavoitteiden saavuttamiseksi sekä sen, että yhteinen linja päätavoitteista toimeksiantajan kanssa pysyi samana. Prosessiarviointikyselylomakkeet ovat liitteenä (LIITE 5, LIITE 6 ja LIITE 7).

7.2 Valmiin toimintamallin arviointi

Palaute valmiista toimintamallista on ollut todella positiivista kaikilta tahoilta. Sen on koettu olevan selkeä ja pääpiirteissään valmis käytäntöön sovellettavaksi sekä kiitettävän työelämälähtöinen. Kokemusasiantuntijoiden mielestä toimintamallista tuli sellainen, miksi he sen tarkoittivat. Tällaista he olisivat kaivanneet omaan jälkihuoltoonsa.

Saadun palautteen mukaan toteutuessaan toimintamalli soveltuu hyvin ammatillisen jälkihuollon rinnalle. Malli saa lopullisen muotonsa ja konkretisoituu käyttöönoton jälkeen. Sen käytäntöön saattaminen edellyttää vielä organisointia ja resursseja.

Sekä meidän että yhteistyökumppanien mielestä mallista tuli hyvin käytännönläheinen, joustava ja helposti muunneltava. Se on tarkoituksella suunniteltu väljäksi niin, että jo-

kainen mukana oleva nuori saa jatkossakin mahdollisuuden osallistua toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen.

Mallin vahvuudeksi koettiin vahva asiakaslähtöisyys ja mukautuvuus uusiin tilanteisiin. Tässä toimintamallissa vertaistuen merkitys on laajasti ymmärretty. Sen avulla voidaan saada merkittävää lisäarvoa lastensuojeluprosessin yhteen tällä hetkellä kriittisimmistä siirtymäkohdista, johon ammatilliset tukijärjestelmät eivät ole aina pystyneet vastaamaan riittävästi. Vahvuuksia ovat myös veturin ja ohjattavan samankaltaiset kokemukset. Toimintamallin myötä myös ammattilaisten ja nuorten yhteistyö lisääntyy. Hyvänä pidettiin myös sitä, ettei toimintaa ole sidottu virka-aikaan, kuten ammatillinen tuki.

Mallin haasteena pidettiin kuntien kiinnostusta toimintaan ja halua ottaa uusi työmenetelmä käyttöön. Veturina toimivien nuorten rekrytointi, koulutus ja jaksaminen voi olla haasteellista. Näihin onkin erityisesti panostettava. Myös Oranen painotti vetureiden työnohjauksen ja tukemisen tärkeyttä. Kokemusasiantuntijoiden sitoutuminen toimintaan herätti keskustelua, koska he ovat toiminnan keskiössä ja osa heistä etsii vielä tasapainoa omaan itsenäiseen elämäänsä. Ammatillaisen ja entisen asiakkaan kohtaaminen työparina voi myös olla haasteellista. Entisistä rooleista on pystyttävä irtaantumaan.

Osallisuus on ollut vahvasti mukana jo toimintamallin suunnitteluvaiheessa kokemusasiantuntijoiden ollessa mukana ideoimassa työmallia. Malli itsessään antaa mahdollisuuden osallisuuteen, ja jälkihuoltoon siirtyvän nuoren voi olla helpompaa ottaa tukea vastaan samankaltaiset elämäntilanteet kokeneelta nuorelta aikuiselta. Aikuiset luovat rakenteet, jotka mahdollistavat sen, että nuoret suunnittelevat toiminnan sisällön yhdessä toisten nuorten kanssa.

Nuorten kokemuksista tuli hyvin selkeästi esille, mitä ilman he kokivat jälkihuoltoaikana jääneensä. Toimintamallin perusteet rakentuivat niille kokemuksille. Mielestämme tämä orientaatio tekee toimintamallista erityisen ja arvokkaan.

7.3 Veturoinnin esittelymateriaalin arviointi

Painotuotteita tehtäessä on mietittävä millaisia mielikuvia tuotteella halutaan viestittää kohderyhmälle. Viestinnällisin ja visuaalisin keinoin pyritään luomaan kokonaisilme, josta voi tunnistaa tavoitellut päämäärät. Painotuotteen koko ja typografia vaikuttavat tuotteen luettavuuteen samoin kuin tekstikoko ja paperilaatu. Tavoitteena on, että tuote erottuu edukseen muista vastaavista tuotteista. Tuotteen tulisi siis olla yksilöllinen ja persoonallisen näköinen. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 51–53.)

Yhteistyökumppani toivoi Veturoinnista valmista esittelymateriaalia, jota voisi käyttää eri yhteyksissä. Päädyimme lopulta tekemään Veturoinnista power point – esityksen sijaan A0 -kokoisen posterin eli julisteen. Posterin on helppo laittaa esille erilaisiin tilaisuuksiin ja tapahtumiin. Tavoitteena oli, että posterin on visuaalisesti selkeä ja helposti luettava.

Käytännöllinen tai ammatillinen posterin voi kuvata esimerkiksi projektia. Posterin sisältö on vapaamuotoinen, siinä voidaan hyödyntää lehtijutun tapaan ingressimäistä tekstiosuutta, joka johdattaa asiaan ja tiivistää tärkeimmän muutamaan virkkeeseen. Posterissa tulee välttää liian kirjavaa lopputulosta. Suosituksena on, että käytetään korkeintaan kolmea pääväriä ja kolmea eri fonttilajia. Liiallisia korostuksia ja eri värejä kannattaa välttää. (Koski 11.4.2014, luentomateriaali.)

Käytimme posterissa kolmea väriä, jotka tulivat juna-piirroksista. Fontteja oli kaksi, otsikossa ja teksteissä omansa. Kuvioita oli junaan lisäksi kaksi, toisessa kuvasimme Veturoinnin toimijat, toisessa sen elinkaaren. Posterin ingressiin tiivistimme Veturoinnin tarkoituksen ja kehittämisprosessin. Mielestämme saavutimme posterille asetetut tavoitteet; se on selkeä sekä kielellisesti että graafisesti ja ulkoasultaan tasapainoinen.

Myös yhteistyökumppani piti posterista. Saamamme palautteen mukaan posterin oli hyvä visuaalinen kiteytys laajasta materiaalista. Junakuva oli heidän mielestään mainio, ja posterin toteutuksessa näkyi ammattimainen jälki.

Posterin lisäksi teimme infolehtisen, jota voi jakaa asiasta kiinnostuneille. Siinä olemme kattavammin käyneet läpi Veturoinnin sisältöä ja perusteita toiminnalle. Värimaailma ja

grafiikka ovat sama kuin posterissa. Myös infolehtinen oli sekä meistä että yhteistyökumppanista onnistunut. ”Selkeä, [infolehtinen] kertoi yhdellä lehdellä koko 50 sivuisen työn”.

7.4 Oppimistavoitteiden toteutuminen

Oppimistavoitteemme olivat sosiaalialan kompetensseista eettinen osaaminen, tutkimuksellinen kehittämisosaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen sekä palvelujärjestelmäosaaminen. Kehittämistyön aikana tavoitteenamme oli oppia kuinka kokemusasiantuntijuutta voidaan hyödyntää sosiaalialan kehitystyössä.

Tietoperustaan perehtyminen antoi meille hyvät lähtökohdat ja lisää motivaatiota tähän kehittämistyöhön. Työmenetelmänä käyttämämme BIKVA:n arvokkuuden ymmärsimme lopullisesti siinä vaiheessa, kun muokkasimme sitä juuri tähän kehittämishankkeeseen sopivaksi. Se, että saimme sekä käyttäjät että toimijat mukaan työstämään uutta mallia, antoi meille varmuuden siitä, että malli tulee soveltumaan hyvin käytäntöön.

Huomioimme eettisyyden kehittämishankkeen jokaisessa vaiheessa koko prosessin ajan. Kiinnitimme erityistä huomiota mukana olleiden nuorten kunnioitukseen ja arvostavaan kohteluun kehittäjinä. Nuorille selvitettiin hankkeen ja heidän osallistumisensa tarkoitus. Korostimme heidän osallistumisensa vapaaehtoisuutta ja oikeuttaan jäädä pois kehittämistyöstä milloin tahansa. Sekä nuorten että ammatillisten toimijoiden kanssa kokoontuessamme saimme harjoitusta dialogisesta vuorovaikutuksesta ja koimme onnistuneemme siinä. Ymmärsimme, kuinka tärkeää oli luottamuksellinen suhde haastateltaviin. Se toi keskusteluihin avoimen ilmapiirin ja tämän ansioista kaikilla keskusteluihin osallistuneilla oli helppo ilmaista itseään, ajatuksiaan ja mielipiteitään. Koimme ja ymmärsimme yhteistyön merkityksen ja sen, miten valtavasti se onnistuessaan luo mahdollisuuksia innovaatioihin.

Kehittämistyötä tehtäessä oli tärkeää ymmärtää jälkihuollon nykytilanne ja sitä ohjaava lainsäädäntö. Nuorten kokemukset avarsivat näkemystämme palvelujärjestelmään sisälpäin ja näin opimme ymmärtämään jälkihuoltoa asiakasnäkökulmasta. Tämän opinnäytetyön myötä vahvistui käsityksemme siitä, kuinka tärkeää kokemusasiantuntijoiden kuuleminen on sosiaalialan kehitystyössä. Heillä on kokemukseen perustuva tieto järjestelmien toimivuudesta.

Kehittämishankkeen aikana olemme antaneet nuorille mahdollisuuden osallisuuteen ja vaikuttamiseen. Tuomalla haastateltavien nuorten äänen kuuluviin, pyrimme osaltamme edistämään tasa-arvoa, suvaitsevaisuutta ja osallisuutta. Heidän palautteestaan tuli hyvin esille se, että he ovat kokeneet tulleensa kuulluiksi ja ovat olleet vahvasti osallisina yhteiskunnallisesti tärkeässä kehitystyössä.

Toiminnallinen opinnäytetyö oli haastava, mutta mielenkiintoinen prosessi. Alkuvaiheessa koimme haastavaksi sen, että toimeksiantajan tilaus meiltä oli hyvin väljä. Valmistaa pohjaa työn toteutukselle ei ollut, joten tarvitsimme erityisen innovatiivista ja eteenpäin vievää otetta päästäksemme alkuun. Tämän prosessin aikana opimme, että suunnitelma kannattaa tehdä huolellisesti ja tavoitteiden tulee olla selkeitä. Toteutimme opinnäytetyön tiukalla aikataululla johtuen toimeksiannosta. Jälkikäteen ajatellen suunnitelmavaiheessa olisi pitänyt miettiä tavoitteita tarkemmin, jolloin loppuosa prosessista olisi ollut selkeämpi.

Moni asia muotoutui lopullisesti vasta toteutusvaiheessa. Keskinäinen yhteistyömme toimi loistavasti koko prosessin ajan. Aikataulullisesti olisi ollut helpompaa, että olisimme jakaneet enemmän töitä, mutta koimme yhteistyömme niin hedelmälliseksi ja raportin kirjoittamisen yhteistyössä niin saumattomaksi, että päätimme tehdä koko opinnäytetyön aina yhteen kokoontuen.

8 POHDINTA

Lastensuojelu elää voimakasta muutoksen aikaa. Julkisuuteen tulleet epäonnistumiset ja kasvavat asiakasmäärät ovat johtaneet järjestelmän kehittämistarpeeseen. Sosiaalialalla arvostiriitoja aiheuttaa usein taloudellisten resurssien ja asiakkaiden yksilöllisten tarpeiden kohtaamattomuus. Yhteiskunnallisen tilanteen vuoksi taloudelliset resurssit tiukentuvat koko ajan, joten järjestelmän sisällä on pystyttävä kehittämään uusia toimintatapoja, jotka eivät vaadi suuria taloudellisia resursseja. Veturoinnin kehittämisen avulla voimme osaltaan näihin haasteisiin. Se perustuu vapaaehtoistyöhön ja jokainen toiminnassa mukana oleva nuori pystyy vaikuttamaan toiminnan sisältöön ja kehittämiseen.

Vertaistuki on eräs sosiaalialan käytetyimpiä tukimuotoja. Jostain syystä sitä ei ole juurikaan hyödynnetty jälkihuollossa. Veturoinnissa vertaistuki on eräs pääelementteistä. Kokemusasiantuntijoiden kanssa käydyissä keskusteluissa tuli esille, että juuri sitä he olisivat kaivanneet jälkihuoltoaikanaan.

Osallisuus on ajankohtainen, lukuisiin lakeihin sisältyvä ja lastensuojelun käytännön työssä tavoiteltava ilmiö. Se on yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan kannalta merkittävä asia. Tässä hankkeessa osallisuus on ollut läsnä koko prosessin ajan, koska malli on suunniteltu nuorten kanssa heidän omia kokemuksiaan ja ideoitaan hyödyntäen. Lisäksi Veturointi toimintana antaa mahdollisuuden osallisuuteen sekä vetureille että vaunuille. Veturoinnin osallisuus on monen tasoista; se on osallisuutta paitsi omaan myös toisten elämään ja osallisuutta yhteiskuntaan ja sen kehittämiseen. Onnistuessaan toimintamallissa juuri osallisuus on se kantava voima syrjäytymisen ehkäisyyn.

Mielestämme toimintamallin erityinen vahvuus on sen orientaatioissa. Tämän kehitysprosessin aikana havaitsimme, kuinka paljon annettavaa kokemusasiantuntijoilla todella on sosiaalialan kehittämistyössä. Juuri he, joilla on omakohtainen kokemus lastensuojelun palveluista ja järjestelmän toimivuudesta, ovat asiantuntijoita niiden kehittämisessä asiakkaiden tarpeita vastaavaksi. Kokenutkaan ammattilainen ei pysty niin täysin asettumaan asiakkaan asemaan. Jälkihuollon kehittämisessä kokemusasiantuntijuutta ei kui-

tenkaan ole hyödynnetty. Yksi mahdollinen selitys tälle voi olla ennakkoluulot; lastensuojelulaitoksessa sijoitettuna olleiden nuorten ei ole uskottu pystyvän tähän.

Sekä meidän, että sidosryhmien mielestä BIKVA -menetelmä soveltui tämän toimintamallin kehittämiseen erittäin hyvin. BIKVA -menetelmän avulla hankkeen aikataulu ja toteutus oli helppo jäsentää ja suunnitella. Hanke myös eteni suunnitellulla tavalla ja pysyi aikataulussa koko prosessin ajan. BIKVA -menetelmä mahdollisti myös sen, että kokemusasiantuntijat olivat pääroolissa toimintamallin suunnittelussa. Saadun palautteen perusteella he kokivat tämän erityisen merkityksellisenä, koska heidän kokemuksilleen annettiin arvoa. Se, että olimme ulkopuolisia, emmekä organisaation sisältä, koettiin tukevan hankkeen onnistumista. Koska meillä ei ollut yhteistä historiaa kokemusasiantuntijoiden kanssa, kuten perhetyöntekijöillä, heidän oli helpompi keskustella kanssamme avoimesti.

Meistä BIKVA-menetelmä on kokonaisuudessaan erittäin hyvin sovellettavissa sosiaalityön kehittämiseen. Se mahdollistaa monipuolisen ja kattavan tiedonsaannin eri osapuolilta. Myös THL:n erityisasiantuntija Mikko Oranen toivoi BIKVA-menetelmää käytettävän sosiaalityön kehittämiseen enemmän. Löysimme ainoastaan Riitta Jurvansuon (2013) opinnäytetyön, jossa oli käytetty BIKVA-menetelmää kehittämishankkeessa. Hän tutki mitkä Oulun kaupungin perhehoidon palvelut ja toimintakäytännöt tukivat jälkihuollossa olleiden nuorten osallisuuden kokemista heidän kiinnittymisessään koulutus- ja työelämään.

Kysymyksiä meissä herätti erityisesti se, vähentäisikö toimintamallin käyttöönotto nuoren jälkihuoltoaikana saamaa ammatillista tukea. Veturointi on tarkoitettu ammatillisen tuen rinnalle, ei sen sijaan. Me itse koemme, että olisi eettisesti arveluttavaa käyttää Veturointia jälkihuollon kustannusten pienentämiseen. Siihen emme mallilla pyrkineet. Onnistuessaan Veturointi voi kuitenkin vähentää ammatillisen tuen tarvetta. Tähän olisi kuitenkin aloite tultava nuorelta itseltään, ei kunnan sosiaalityöntekijältä.

Jatkossa, kun toimintamalli otetaan käyttöön, on vetureille hyvä suunnitella oma koulutuspaketti. Jos koulutuspaketti tuotteistetaan, sitä on helppo hyödyntää myöhemminkin. Myös vetureiden haastattelupohja on syytä suunnitella huolella. Vetureiden huolellinen haastattelu varsinkin silloin, kun koordinaattori ei heitä entuudestaan tunne, on ensiar-

voisen tärkeää ongelmien välttämiseksi, sitoutumisen varmistamiseksi ja sopivan veturi-vaunun löytämiseksi. Jatkuvan kehityksen ja laadun varmistamiseksi on hyvä tehdä arviointikysely säännöllisin väliajoin. Veturoinnin mahdollisen käyttöönoton jälkeen voidaan tutkia Veturoinnin vaikuttavuutta siinä mukana olleiden nuorten elämään, jälkihuoltoon yleensä sekä taloudellisiin näkökohtiin.

8.1 Kehittämishankkeen eettisiä näkökulmia

Sosiaalitieteissä pohditaan usein mitä aiheita voi tai pitää tutkia. Esimerkiksi marginaalissa elävien ryhmien kohdalla tutkijan on pohdittava onko heillä oikeus tutkia toisen elämää ja penkoa esille kipeitä asioita. Eettiset tekijät eivät kuitenkaan estä tutkimasta, vaan olennaisempaa on se, miten korkea eettisyyttä vaativat näkökulmat otetaan huomioon toiminnan tasolla prosessin eri vaiheissa. On tarpeellista, että vaikeita elämäntilanteita tehdään tutkimuksella näkyväksi, sillä tuotetulla tiedolla on mahdollista luoda vastaavissa tilanteissa tarvittavaa tukea tai yhteiskunnallisia ratkaisuja. (Pohjola 2007, 18.)

Tässä kehittämishankkeessa ei varsinaisesti tutkittu mitään. Kehittämisen pohjana olivat kuitenkin sijoitettuna olleiden nuorten omat kokemukset, jotka ovat saattaneet olla hyvinkin kipeitä. Omasta jälkihuoltoajasta keskusteleminen voi nostaa pintaan monenlaisia tunteita. Keskusteluja vetäessämme meillä ei ollut valmiita strukturoituja kysymyksiä, vaan nuoret saattoivat tuoda omaan elämäänsä liittyviä asioita esille juuri sen verran kuin halusivat. Emme myöskään tehneet tarkentavia kysymyksiä nuorten omiin kokemuksiin liittyen, vaan keskityimme toimintamalliin liittyviin ideoihin ja ajatuksiin. Nuorilta tulleella tiedolla luotiin uusi toimintamalli, joka tukee vastaavassa tilanteessa olevia.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta on laatinut eettiset periaatteet, joita on noudatettava kaikissa ihmistieteisiin liittyvissä tutkimuksissa. Ne ovat tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingoittamisen välttäminen ja yksityisyys ja tietosuojat. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, 4.) Koimme, että siitä huolimatta, että kyseessä oli kehittämishanke, näitä samoja periaatteita voidaan soveltaa myös siihen.

Tutkimukseen osallistumisen tulee olla vapaaehtoista ja perustua riittävään tietoon (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, 4). Teimme kaikille kehittämistyössä mukana olleille nuorille heti aluksi selväksi mitä olemme tekemässä ja miksi, ja mikä heidän roolinsa kehittämishankkeessa on. Kerroimme myös, että he voivat jättäytyä pois milloin tahansa. Näin toimimme myös vielä sijoitettuna olleiden nuorten kohdalla. Heidän huoltajiltaan pyydettiin lupa nuorten kehittämishankkeeseen osallistumiselle, vaikka he periaatteessa olivat jo sen ikäisiä, että pystyivät itse päättämään osallistumisestaan hankkeeseen. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2009, 5) mukaan tutkijoiden tulee noudattaa alaikäisen itsemääräämisoikeutta ja vapaaehtoisuuden periaatetta tutkimuksessa aina siitä riippumatta, onko tutkimukseen saatu myös huoltajan lupa vai ei.

Vahingoittamisen välttämiseen kuuluu arvostava kohtelu sekä tutkittavia kunnioittava kirjoittamistapa julkaisuissa. Vuorovaikutteisissa tilanteissa tutkittavien kanssa tutkittaviin tulee suhtautua kohteliaasti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, 7.) Arvostavaan kohteluun kuuluu myös se, että ihmisen elämäntilanne otetaan huomioon jo silloin, kun häntä pyydetään osallistumaan esimerkiksi tällaiseen hankkeeseen. Pyysimme mukaan vain nuoria, joilla ei ollut mielenterveys- tai päihdeongelmia. Täällä tavoin pyrimme varmistamaan myös kehittämishankkeeseen sitoutumisen. Vaikka me vedimme kehittämishanketta, otimme nuoret samantarvoisina kehittäjinä mukaan. Ilman heidän panostaa toimintamallia ei olisi syntynyt. Keskustelimme tästä nuorten kanssa useaan otteeseen. Palautteen mukaan he kokivat oman roolinsa hankkeessa yhtä tärkeänä, kuin me ajattelimme sen olevan. Tunnelma keskustelujen aikana oli avoin ja välitön kaikkien osallistujien mielestä. Huomioimme tilanteessa myös non-verbaalisen viestinnän ja ohjasimme keskustelua myös sen mukaan. Tällä pyrimme takaamaan vapaaehtoisuuden säilymisen myös ilman sanoja.

Kirjallinen aineistomme ei sisällä mitään sellaista, mistä nuoret voisi tunnistaa. Meitä sitoo vaitiolovelvollisuus, joka tehtiin selväksi osallistujille alusta lähtien. Mukana olleiden nuorten henkilöllisyys on Heinäsalmikodin työntekijöiden tiedossa, sillä nuoriin saatiin yhteys heidän avullaan ja tapaamiset pidettiin Heinäsalmikodin tiloissa. Henkilökuntaa sitoo myös vaitiolovelvollisuus. Viran puolesta mukana olleiden tahojen henkilöllisyyttä ei ole pyritty salaamaan, eikä sitä ole nähty edes tarpeelliseksi, koska he ovat olleet mukana työnsä puolesta.

Lähteiden käytössä olemme pyrkineet kriittisyyteen ja monipuolisuuteen. Olemme arvioineet lähdeaineistoa sekä kirjoittajan tunnettuuden ja aseman perusteella että lähteen iän ja uskottavuuden perusteella, kuten Vilka ja Airaksinen (2003, 72) kehottavat tekemään. Olemme käyttäneet lähteenä myös Internet-aineistoa. Internet-aineistoa arvioitaessa tulee kiinnittää huomiota muun muassa siihen, että aineiston tekijä on ilmoitettu ja hänen taustaorganisaationsa ja asemansa organisaatiossa on mainittu. Julkaisijan tulee olla tunnettu ja tunnustettu auktoriteetti alallaan. (Tampereen yliopiston kirjasto 2012, hakupäivä 12.10.2014.) Juuri näihin seikkoihin olemme kiinnittäneet huomiota Internet-aineistoa arvioidessamme.

Emme tallentaneet käytyjä keskusteluja, mutta teimme niistä kattavat muistiinpanot ryhmätapaamisten aikana ja heti niiden jälkeen. Näin varmistimme sen, että tieto pysyi muuttumattomana.

LÄHTEET

Aaltonen M., Ojanen T., Vihunen R., Vilén M. 1999. Nuoren aika. 2. uudistettu painos. Porvoo: WSOY.

Ahlgren-Leinvuo H. 2013. Suomen kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelujen ja kustannusten vertailu vuonna 2012. Helsingin sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, Espoon sosiaali- ja terveystoimi, Vantaan sosiaali- ja terveys-toimi, Turun hyvinvointitoimiala, Tampereen hyvinvointi-palvelut sekä Oulun hyvinvointipalvelut.

Henkilötietolaki 22.4.1999/523. Hakupäivä 10.10.2014.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990523#L7P34>

Hietala T., Kaltiainen T., Metsärinne U. & Vanhala E. 2010. Nuori ja mieli - koulu mielenterveyden tukena. Helsinki: Tammi

Huuskonen P. 2013. Vammaispalvelujen käsikirja. Vertaistuki-”en olekaan ainut”. Hakupäivä 7.11.2013.

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elamantuki/vertaistuki/>

Hyväri, S. 2005. Vertaistuen ja ammattiauttamisen muuttuvat suhteet. Teoksessa Nyland M. & Yeung A. B. 2005. Vapaaehtoistoiminta anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino.

Jahnukainen M. 2004. Koulukodin jälkeen. Vuosina 1996 ja 2000 kotiutettujen nuorten yhteiskuntaan jäsentymisen ja riskikäyttäytymisen kasaantuminen. Teoksessa Jahnukainen, M. Kekoni, T & Pösö T. (toim.) 2004. Nuoruus ja koulukoti. Helsinki: Hakapaino Oy.

Jurvansuu R. 2013. ”Jälkihuolto rulettaa” Jälkihuollossa olevien nuorten osallisuuden kokemus koulutus- ja työelämään kiinnittymisessä. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan ylempi AMK. Opinnäytetyö.

Jämsä, K. & Manninen, E. 2000. Osaamisen tuotteistaminen sosiaali- ja terveysalalla. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino Oy.

Koski T., lehtori, Oulun Ammattikorkeakoulu. 2014. Luentomateriaali 11.4.2014. Tekijöiden hallussa.

Kosonen K. 2010. ”Voimia ja virtaa vertaistuesta” – Tutkimus Invalidiliiton vertaistukseen perustuvasta toiminnasta. Tampereen yliopisto. Sosiaalitutkimuksen laitos. Sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielma.

<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/81564/gradu04287.pdf?sequence=1>

Krogstrup H. 2004. Asiakaslähtöinen arviointi, BIKVA-malli. Stakes. Hakupäivä 23.4.2014.

<http://www.sosiaaliportti.fi/File/8579b014-b4a9-4ddd-8f14-1a40136f2b2f/BIKVA.pdf>

Kukkonen P. johtaja, Heinäsalmikoti. Haastattelu 2013. Heinäsalmikodin kokoustila 12.11.2013. Tekijöiden hallussa.

Känkänen P. 2009. Siirtymät sijaishuollossa - hetkiä ja ikuisuuksia. Teoksessa Bardy M. 2009. Lastensuojelun ytimessä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos, 232–240.

Känkänen P. & Laaksonen S. 2006. Lastensuojelun kehittämisohjelma. Selvitys sijaishuollon ja jälkihuollon nykytilasta ja kehittämistarpeista. Hakupäivä 10.11.2013. <http://www.sosiaaliportti.fi/File/7d9702b1-7343-49cf-a3e8-36d4ceb9ead1/Loppuraportti.pdf>.

Laaksonen S. (toim.) 2004. Jälkihuolto-opas. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 17. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto ry.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Hakupäivä 10.10.2013.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Laurila A. 2008. Nuoren itsenäistymisen tukeminen. Teoksessa Ketola, J. (toim.) Mene-
tyksistä mahdollisuuksiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Levamo P. 2007. Omaa elämää etsimässä - Tutkimus ryhmämuotoisen sosiaalityön
mahdollisuuksista tukea nuorten itsenäistymistä. Teoksessa Heikkinen A., Levamo P.,
Parviainen M. & Savolainen A. Näe minut – kuule minua. Kokemuksia ryhmistä.
SOCCAn ja Heikki Waris –instituutin julkaisusarja nro 11, 2007. Helsinki: Yliopisto-
paino. Hakupäivä 1.11.2013.

http://www.socca.fi/files/80/Nae_minut_kuule_minua_kokemuksia_ryhmista.pdf

Mattila A. 2007. Tupa-projektin loppuraportti. Nuorten ystävien julkaisu. Oulu.

Mendes; P & Moslehuddin, B. 2006. From Dependence to interdependence: Towards
better outcomes for young people leaving state care. Child Abuse Rev., 15: 110–126.

Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma. Mieli 2009 –työryhmän ehdotukset mielenterve-
ys- ja päihdetyön kehittämiseksi vuoteen 2015. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityk-
siä 2009:3. Hakupäivä 31.3.2014.

<http://pre20090115.stm.fi/pr1233819605898/passthru.pdf>

Nylund, M. 2005. Vertaisryhmät kokemusten ja tiedon jäsentäjinä. Teoksessa Nylund
M. & Yeung A. B. 2005. Vapaaehtoistoiminta; anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vas-
tapaino.

Pohjola A. 2007. Eettisyyden haaste tutkimuksessa. Teoksessa Viinamäki L. (toim.)
Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Helsinki: Tammi, 11-31.

Oranen, M. 2008. Lapsi lastensuojelussa – ehdollista osallisuutta? Hakupäivä
18.3.2014.

[http://www.lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?folderId=97173&name=DLFE-
20214.pdf](http://www.lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?folderId=97173&name=DLFE-20214.pdf)

Palmamäki E. 2008. Lastensuojelun jälkihuollon toteutuminen ja kehittämistarpeet Keski-Suomessa. Pro gradu. Jyväskylän yliopisto. Hakupäivä 20.11.2013. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/38288/URN:NBN:fi:jyu-201208162156.pdf?sequence=1>

Rautiainen, M 2011. Veturoinnin oheismateriaalin kuvituskuva. Hakupäivä 24.4.2014. <http://pikku-pihlaja.blogspot.fi/2011/10/tsuku-tsuku-tsuku.html>

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa- käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.

Silfverberg P. 2007. Ideasta projektiksi, projektityön käsikirja. Helsinki: Edita.

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2013. Sosiaali- ja terveysalan tilastollinen vuosikirja 2013. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Hakupäivä 29.4.2014.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114974/URN_ISBN_978-952-302-046-7.pdf?sequence=1

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) 2012. Osallisuuden edistäminen. Hakupäivä 19.9.2013

http://www.stm.fi/hyvinvointi/osallisuuden_edistaminen;jsessionid=fbf8a67cd9673eeca97608540656.

SOS II –hanke 2014. Kokemusasiantuntijat. Hakupäivä 19.3.2014. <http://sos-hanke.fi/kokemusasiantuntijat>

Suoraniemi K., Kauppi M. & Suorsa T. 2001. Yhdessä löydetään oma tie. Valjas-projekti. Voimavarojen valjastaminen nuoren itsenäistymisen tukemiseen. RAY.

Talentia ry 2005. Arki, arvot, elämä, etiikka - Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta. Helsinki. Hakupäivä 15.5.2014.

http://www.talentia.fi/files/558/Etiikkaopas_2012.pdf

Tampereen yliopiston kirjasto 2012. Internet-aineiston arviointikriteerejä. Hakupäivä 12.10.2014. <http://www.uta.fi/kirjasto/oppaat/arviointikriteereja.html>

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos (THL) 2013. Lastensuojelun käsikirja. Mitä on lastensuojelu? Hakupäivä 2.11.2013. https://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/mita_on_lastensuojelu/

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos (THL) 2013b. ECTS-kompetenssit. Hakupäivä 15.4.2014. http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/sosiaalialanamkverkosto/sosiaaliala_ammattikorkeakouluissa/sosionomi_amk_tutkin/to/ects_kompetenssit/

Terveyden- ja hyvinvoinnin lait. (THL) 2013c Mitä osallisuus on? Hakupäivä 13.10.2013. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/periaatteet/osallisuus

Toikko, T. 2011. Kokemusasiantuntija palveluiden kehittäjänä. Teoksessa Ruuskanen P T., Savolainen K. ja Suonio M. (toim.) Toivo sosiaalisessa. Unipress. S. 103-117.

Toikko T. 2013. Asiakkaiden osallistuminen palveluiden suunnitteluun, toteutukseen ja kehittämiseen. Hakupäivä 5.12.2013. <http://www.seamk.fi/loader.aspx?id=829bcc78-5b64-480b-82c4-c389946952c5>

Toikko T. & Rantanen T. 2009. Käyttäjä- ja toimijälähtöinen kehittäminen. Ammattikorkeakoulujen verkkojulkaisu. Osaaja.net. Hakupäivä 8.12.2013. <http://uasjournal.fi/index.php/osaaja/article/viewFile/1115/966>

Toimiva lastensuojelu 2013. Selvitysryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:19. Hakupäivä 31.3.2014. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=6511574&name=DLFE-26809.pdf

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käytäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi. Hakupäivä 12.10.2014.

<http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf>

Vario P., Barkman B., Kiili J. Nikkanen M., Oranen M. & Tervo J. (toim.) 2012. Suojelle unelmia, ”vaali toivoa”. Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Lapsiasia-valtuutetun toimiston julkaisuja 2012:6. Hakupäivä 14.10.2013.

http://www.lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?folderId=5535297&name=DLFE-22613.pdf

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

LIITTEET

LIITE 1: Opinnäytetyön yhteistyösopimus

LIITE 2: BIKVA – suunnitelma

LIITE 3: Posterit

LIITE 4: Infoliite

LIITE 5: Prosessiarviointi kokemusasiantuntijoiden kanssa

LIITE 6: Prosessiarviointi (jälkihuoltoon siirtymässä olevien) nuorten kanssa

LIITE 7: Arviointi Veturointi-mallista ja sen kehitystyöstä (työntekijät ja johto)

OULUN AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖN YHTEISTYÖSOPIMUS

I Toimijat		
Tekijä I (Opiskelija)	Etinimi	Sukunimi
	Maria	Huhtamäki
		Sähköpostiosoite o1huma00@students.oamk.fi
		Koulutusohjelma sosiaalialan
Tekijä II (Opiskelija)	Etinimi	Sukunimi
	Leena	Tiiro
		Sähköpostiosoite o1tile00@students.oamk.fi
		Koulutusohjelma sosiaalialan
Tekijä III (Opiskelija)	Etinimi	Sukunimi
	Sanna	Äijälä
		Sähköpostiosoite o0aisa01@students.oamk.fi
		Koulutusohjelma sosiaalialan
Tekijä IV (Opiskelija)	Etinimi	Sukunimi
	Osoite	Sähköpostiosoite
	Puhelinnumero	Koulutusohjelma
Toimeksi- antaja I	Organisaation nimi	
	Auta lasta ry/Heinäsaalmikoti	
	Työn ohjaaja/yhteyshenkilö	Osoite
	Pertti Kukkonen	Mustasaarentie 7, 90510 Oulu
	Puhelin	Sähköposti
	044-5629801	pertti.kukkonen@autalasta.fi
Toimeksi- antaja II	Organisaation nimi	
	Työn ohjaaja/yhteyshenkilö	Osoite
	Puhelin	Sähköposti

Toimeksi- antaja III	Organisaation nimi	
	Työn ohjaaja/yhteyshenkilö	Osoite
	Puhelin	Sähköposti
Oulun ammat- tikorkeakoulu I	Yksikön nimi	
	Ohjaava opettaja	Osoite
	Puhelin	Sähköposti
Oulun ammat- tikorkeakoulu II	Yksikön nimi	
	Sosiaali- ja terveystalon yksikkö	
	Ohjaava opettaja	Osoite
	Pirkko Pietilä	Kiviharjunlenkki 1B, 90220 Oulu
Puhelin	Sähköposti	
050-5423583	pirkko.pietila@oamk.fi	
Oulun ammat- tikorkeakoulu III	Yksikön nimi	
	Sosiaali- ja terveystalon yksikkö	
	Ohjaava opettaja	Osoite
	Päivi Onkalo	Kiviharjunlenkki 1B, 90220 Oulu
Puhelin	Sähköposti	
050-5423594	paivi.onkalo@oamk.fi	
Opinnäytetyön ohjaus ja vastuu	Vastuu opinnäytetyön tekemisestä ja tuloksista on Tekijällä. Ammattikorkeakoulun vastuu rajoittuu opinnäytetyön tavanomaiseen ohjaukseen.	
Tulosten julkistaminen ja luottamuksellisuus	Toimeksiantaja sitoutuu antamaan Tekijän käyttöön kaikki opinnäytetyön tekemisessä tarvittavat julkiset tiedot ja aineistot sekä ohjaamaan opinnäytetyötä toimeksiantajaorganisaation näkökulmasta. Jos opinnäytetyön tekeminen edellyttää salassa pidettävien tietojen tarkastelemista, laaditaan siitä tarvittaessa erillinen salassapitosopimus.	
	Opinnäytetyö on kokonaisuudessaan julkinen. Mikäli opinnäytetyö sisältää liikesalaisuuksia tai muita julkisuuslaisissa salassa pidettäviksi määrättyjä tietoja, on opinnäytetyön raportti laadittava niin, että tietojen luottamuksellisuus säilyy. Tarvittaessa salassa pidettävät tiedot on jätettävä työn tausta-aineistoon. Opinnäytetyö raportoidaan ammattikorkeakoulujen julkaisuarkistoon Theseukseen (http://www.theseus.fi) tai Oulun ammattikorkeakoulun Intraan. Opinnäytetyötoimijat päättävät raportointitavan opinnäytetyön valmistuttua.	
	Tekijä, Toimeksiantaja ja Ohjaava opettaja sitoutuvat pitämään salassa kaikki opinnäytetyön tekemisessä ja sitä edeltävissä tai sen jälkeisissä neuvotteluissa esiin tulevat luottamukselliset tiedot ja asiakirjat sekä pidättäytymään käyttämästä hyväkseen toisen osapuolen ilmaisia luottamuksellisia tietoja ilman erillistä lupaa.	
II Suunnitelma		
Opinnäytetyö	Aihe/työnimi	
	Veturointi - vertaistukeen ja osallisuuden perustuvaa toimintaa lastensuojelun jälkihuoltoon	
	Kehittämis-/tutkimustehtävän tavoite ja tulos	
	Suunnitella Heinäsalmikodin jälkihuoltoon vertaistukeen ja osallisuuden perustuva toimintamalli käyttäjä- ja toimijälähtöisesti.	

	Keskeiset menetelmät	
	BIKVA-menetelmä	
	Toimeksiantaja maksaa opiskelijalle tai ammattikorkeakoululle työn tekemisestä	☐ Kyllä ☒ Ei
	Opinnäytetyölle on nimetty ohjaajaksi työelämän edustaja	☒ Kyllä ☐ Ei
	Toimeksiantaja hyödyntää opinnäytetyön tuloksia toiminnassaan	☒ Kyllä ☐ Ei
	Tarkempi selvitys opinnäytetyösuunnitelmassa _____, 20____	
Allekirjoitus	Hyväksyn opinnäytetyön toteutuksen ja ohjauksen Toimijat ja Suunnitelma -kohdissa esitetyllä tavalla.	
	Päivämäärä _____, 20____	Ohjaavan opettajan I allekirjoitus
	Päivämäärä <u>23.5.2014</u>	Ohjaavan opettajan II allekirjoitus <i>Pekka P...</i>
	Päivämäärä <u>23.5.2014</u>	Ohjaavan opettajan III allekirjoitus <i>Pekka P...</i>
III Sopimusehdot		
Oikeudet tuloksiin ja muuhun opinnäytetyöhön liittyvään aineistoon, laitteisiin ja sovelluksiin	Valitaan A, B, C tai D.	
	A ☐ Käyttöoikeuden luovutus (ei muunteluoikeutta)	
	Tekijänoikeus opinnäytetyön tuloksiin kuuluu opinnäytetyön Tekijälle (Opiskelijalle).	
	Tekijä myöntää Toimeksiantajalle rinnakkaisen käyttöoikeuden opinnäytetyöhön ja siihen liittyvään aineistoon. Toimeksiantaja saa valmistaa opinnäytetyöstä kopioita, esittää ja näyttää aineistoa ja levittää opinnäytetyöstä tehtyjä kappaleita. Toimeksiantajalla ei ole oikeutta muuttaa opinnäytetyötä ilman Tekijän lupaa. Muusta käytöstä on sovittava erikseen kirjallisesti.	
	Toimeksiantaja ei voi siirtää tämän sopimuksen mukaista käyttöoikeutta kolmannelle osapuolelle. Käyttöoikeus on voimassa _____, 20____ saakka.	
	Tekijä luovuttaa Oamkille rinnakkaisen käyttöoikeuden opinnäytetyöhön ja siihen liittyvään materiaaliin ilman erillistä korvausta. Käyttöoikeus sisältää oikeuden säilyttää opinnäytetyö ja siihen liittyvä materiaali sekä käyttää sitä opetus- ja tutkimustoiminnassa, kirjastopalveluissa, toimintansa esittelyssä ja markkinoinnissa ja muussa tavanomaisessa toiminnassaan.	
	B ☒ Käyttöoikeuden luovutus (sisältää muunteluoikeuden)	
	Tekijänoikeus opinnäytetyön tuloksiin kuuluu opinnäytetyön Tekijälle (Opiskelijalle).	
	Tekijä myöntää Toimeksiantajalle rinnakkaisen käyttöoikeuden opinnäytetyöhön ja siihen liittyvään aineistoon. Toimeksiantaja saa valmistaa opinnäytetyöstä kopioita, esittää ja näyttää aineistoa ja levittää opinnäytetyöstä tehtyjä kappaleita sekä tehdä siihen levittämisen ja yleisön saataville saattamisen kannalta tarpeelliset muutokset. Muusta käytöstä on sovittava erikseen kirjallisesti.	
	Toimeksiantaja ei voi siirtää tämän sopimuksen mukaista käyttöoikeutta kolmannelle osapuolelle. Käyttöoikeus on voimassa _____, 20____ saakka.	
	Tekijä luovuttaa Oamkille rinnakkaisen käyttöoikeuden opinnäytetyöhön ja siihen liittyvään materiaaliin ilman erillistä korvausta. Käyttöoikeus sisältää oikeuden säilyttää opinnäytetyö ja siihen liittyvä materiaali sekä käyttää sitä opetus- ja tutkimustoiminnassa, kirjastopalveluissa, toimintansa esittelyssä ja markkinoinnissa ja muussa tavanomaisessa toiminnassaan.	
	C ☐ Taloudelliset tekijänoikeudet luovutetaan kokonaan toimeksiantajalle	
	Tekijä (Opiskelijalla) luovuttaa Toimeksiantajalle kaikki opinnäytetyöhön ja sen tuloksiin liittyvät taloudelliset tekijänoikeudet. Toimeksiantajalla on oikeus luovuttaa tämän sopimuksen mukaiset oikeudet edelleen kolmannelle osapuolelle Tekijää kuulematta ja tehdä levittämisen ja yleisön saataville saattamisen kannalta tarpeelliset muutokset.	
	Oikeuksien siirtoon sisältyy, mutta ei rajoitu, kaikki oikeudet muuntaa, välittää, esittää julkisesti ja levittää tallennetta, siirtää se toiselle medialle ja valmistaa kopioita (myös otteita) esittämistä, myyntiä, vuokraamista tai muuta levittämistä varten hyödyntämällä sähköistä, analogista- tai digitaaliteknologiaa, cd- ja dvd-formaatteja, multimediaa, printtimediaa, tietoverkkoja ja videovuokrausjärjestelmiä ja muita vastaavia teknologioita ratkaisuja jakelutavasta riippumatta.	
	Tekijä vakuuttaa, että hänellä on oikeus luovuttaa kaikki edellä mainitut oikeudet, ja että kyseiset oikeudet eivät Tekijän parhaan tiedon mukaan loukkaa kolmannen osapuolen oikeuksia.	
	Toimeksiantaja luovuttaa Oamkille rinnakkaisen käyttöoikeuden opinnäytetyöhön ja siihen liittyvään materiaaliin ilman erillistä korvausta. Käyttöoikeus sisältää oikeuden säilyttää opinnäytetyö ja siihen liittyvä materiaali sekä käyttää sitä opetus- ja tutkimustoiminnassa, kirjastopalveluissa, toimintansa esittelyssä ja markkinoinnissa ja muussa tavanomaisessa toiminnassaan.	
	D ☒ Tekijänoikeuksista sovitaan erikseen	
	Tekijä ja Toimeksiantaja ovat sopineet opinnäytetyön ja sen tulosten tekijänoikeuksista luovuttamisesta seuraavaa:	
	Liite 1	

Korvaukset	Valitaan E, F tai G. E ☐ Korvauksena tehdystä työstä ja/tai tekijänoikeuksien luovuttamisesta Toimeksiantaja maksaa Tekijälle _____ € korvauksen _____,20 _____ mennessä. F ☐ Korvauksesta on sovittu erikseen. G ☒ Tekijälle ei makseta korvauksia tehdystä työstä eikä tekijänoikeuksien luovuttamisesta. Työsuhde Mahdollisesta työsuhhteesta Toimeksiantaja ja Tekijä sopivat erikseen. Opinnäytetyötä tekevät opiskelijat ovat Oulun ammattikorkeakoulun tapaturmavakuutuksen piirissä, mikäli heillä ei ole työsuhdetta opinnäytetyön Toimeksiantajaan.	
Opinnäytetyön kustannukset	Opinnäytetyöstä mahdollisesti aiheutuvien kustannusten (aineistojen hankinta, raaka-aineet, matkat, työkorvaus jne.) korvaamisesta sopivat Toimeksiantaja ja Tekijä keskenään. Ammattikorkeakoulu ei vastaa yksittäisen opinnäytetyön kustannusten korvaamisesta.	
Allekirjoitukset	Olemme sopineet opinnäytetyön toteutuksesta ja ohjauksesta tässä sopimuksessa sovitulla tavalla. Opinnäytetyön arvioitu valmistumisaika on _____,20 _____.	
	Päivämäärä 23.5.2014	Tekijän I (Opiskelijan) allekirjoitus
	Päivämäärä 23.5.2014	Tekijän II (Opiskelijan) allekirjoitus
	Päivämäärä 23.5.2014	Tekijän III (Opiskelijan) allekirjoitus
	Päivämäärä _____,20 _____	Tekijän IV (Opiskelijan) allekirjoitus
	Päivämäärä _____,20 _____	Toimeksiantajan I allekirjoitus
	Päivämäärä _____,20 _____	Toimeksiantajan II allekirjoitus
	Päivämäärä _____,20 _____	Toimeksiantajan III allekirjoitus

Opiskelijapalvelut
Kotkantien kampus
 Kotkantie 1, 90250 Oulu
 010 272 1152
opiskelijapalvelut.kotkantie@oamk.fi

Opiskelijapalvelut
Teuvo Pakkalan kadun kampus
 Teuvo Pakkalan katu 19, 90130 Oulu
 010 272 1154
opiskelijapalvelut.liike@oamk.fi

Opiskelijapalvelut
Professorintien kampus
 Kiviharjuntie 8, 90220 Oulu
 010 272 1156
opiskelijapalvelut.sote@oamk.fi

LIITE 1, kohta D
Sopimusehdot opinnäytetyön yhteistyösopimukseen

Tämä sopimus korvaa 3.2.2014 tehdyn sopimuksen.

Tekijöillä ja toimeksiantajalla on yhtäläiset oikeudet opinnäytetyöhön, sen tuloksiin sekä taloudellisiin tekijänoikeuksiin. Toimeksiantajalla ja tekijöillä on yhtäläinen käyttö- ja muunteluoikeus. Toimeksiantajalla ei ole oikeutta luovuttaa oikeuksia kolmannelle osapuolelle tekijöitä kuulematta. Toimeksiantajalla on kuitenkin oikeus käyttää opinnäytetyötä ja sen materiaaleja hankehakemuksen liitteenä yhteistyökumppaneidensa kanssa toukokuussa 2014.

Oikeuksiin sisältyy, muttei rajoitu, oikeudet muuntaa, välittää, esittää julkisesti ja levittää tallennetta, siirtää se toiselle medialle ja valmistaa kopioita esittämistä, myyntiä, vuokraamista tai muuta levittämistä varten hyödyntämällä sähköistä, analogista- tai digitaaliteknologiaa, cd- ja dvd-formaatteja, multimediaa, printtimediaa, tietoverkkoja ja videovuokrausjärjestelmiä ja muita vastaavia teknologisia ratkaisuja jakelutavasta riippumatta.

Tekijät vakuuttavat, että heillä on oikeus luovuttaa kaikki edellä mainitut rinnakkaiset oikeudet, ja että kyseiset oikeudet eivät tekijöiden parhaan tiedon mukaan loukkaa kolmansien osapuolten oikeuksia.

OAMK:lla on rinnakkainen käyttöoikeus opinnäytetyöhön ja siihen liittyvään materiaaliin ilman erillistä korvausta. Käyttöoikeus sisältää oikeuden säilyttää opinnäytetyö ja siihen liittyvä materiaali sekä käyttää sitä opetus- ja tutkimustoiminnassa, kirjastopalveluissa, toimintansa esittelyssä ja markkinoinnissa ja muussa tavanomaisessa toiminnassa.

Tekijät luovuttavat koosteen opinnäytetyön raportista RAY:n hankehakemuksen liitteeksi keväällä 2014.

Oulussa 30/5 2014

Pertti Kukkonen, Auta lasta ry

Maria Huhtamäki

Leena Tiiri

Sanna Äijälä

BIKVA –SUUNNITELMATAULUKKO

BIKVA-SUUNNITELMATAULUKKO				
Vaihe	Tavoite	Toiminta	Toimijat	Ajankohta
Jälkihuollon läpikäyneiden nuorten (jatkossa kokemusasiantuntijat) ja tekijöiden tapaaminen	Tutustua puolin ja toisin, kertoa hankkeesta, motivoida nuoria mukaan. Suunnitellaan seuraavat kerrat ja aikataulus. ”Ollaan yhdessä tekemässä tätä juttua” Facebook-ryhmän perustaminen. Nimi toiminnalle. Keskustelua nuorten omasta jälkihuoltoajasta.	Pitsaa ja herkkuja, avointa keskustelua, ryhmäytymistä.	5 Jälkihuollon läpikäynyttä nuorta, opinnäytetyöntekijät, 1-2 Heinäsalmikodin työntekijää	29.1.2014 klo 16-18
Kokemusasiantuntijat	Tiedonhankinta. Keskustelua nuorten omasta jälkihuoltoajasta ja siitä, millaista tukea he olisivat kaivanneet omaan jälkihuol-	Ryhmässä keskustelua, kahvittelua.	5 kokemusasiantuntijaa, opinnäytetyöntekijät	VKO 6

	toonsa			
Seuraavan haastattelun työstäminen edellisen pohjalta	Seuraavaan haastatteluun valmistautuminen, pohditaan saatiinko riittävästi tietoa jo keskustelluista aiheista vai täytyykö niihin vielä palata.	Keskustelua, analysointia ja kirjoittamista	opinnäytetyöntekijät	VKO 7
Kokemusasiantuntijat	Tiedonhankinta. Keskustelua aiheesta: koetko voitavasi vaikuttaa jälkihuoltonuoren elämään ja millä tavoin.	Ryhmässä keskustelua, kahvittelua	5 Jälkihuollon läpikäynyttä nuorta, opinnäytetyöntekijät	VKO 8
Seuraavan haastattelun työstäminen edellisen pohjalta	Sovitaan tapaaminen Orasen kanssa. Seuraavaan haastatteluun valmistautuminen, pohditaan saatiinko riittävästi tietoa jo keskustelluista aiheista vai täytyykö niihin vielä palata.	Keskustelua, analysointia ja kirjoittamista	opinnäytetyöntekijät	VKO 9
Heinäsalnikodin jälkihuoltoon siirtymässä olevat nuoret	Tiedonhankinta. Millainen toiminta vertaisnuorten kanssa motivoisi/ olisi tarpeellista? Millaista tukea itse toivot saavasi jälki-	Kuullaan millaisia ennakkoluuloja, odotuksia ja toiveita heillä on tällä hetkellä jälkihuol-	3 jälkihuoltoon siirtyvää nuorta, Heinäsalnikodin työntekijä, opinnäytetyöntekijät	VKO 9

	huoltoaikana?	toa ajatellen.		
Seuraavan haastattelun työstäminen edellisen pohjalta	Seuraavaan haastatteluun valmistautuminen, pohditaan saatiinko riittävästi tietoa jo keskustelluista aiheista vai täytyykö niihin vielä palata.	Keskustelua, analysointia ja kirjoittamista	opinnäytetyöntekijät	VKO 10
Heinäsalvikodin perhetyöntekijät	Dialogista keskustelua kerätyistä tiedoista, käytännössä työtä tekevien ideoita ja mielipiteitä. Asioita mitä tulee huomioida käytännön työssä.	Keskustelua ja kahvitte-lua	1-2 perhetyöntekijää, opinnäytetyöntekijät	VKO 11
Seuraavan haastattelun työstäminen edellisen pohjalta	Seuraavaan haastatteluun valmistautuminen, pohditaan saatiinko riittävästi tietoa jo keskustelluista aiheista vai täytyykö niihin vielä palata.	Keskustelua, analysointia ja kirjoittamista	Opinnäytetyöntekijät	VKO 11
Heinäsalvikodin johto	Dialogista keskustelua kerätyistä tiedoista ja niiden herättämistä ajatuksista.	Keskustelua ja kahvitte-lua	Opinnäytetyöntekijät,	VKO 12
Seuraavan haastattelun työstäminen	Seuraavaan haastatteluun val-	Keskustelua, analysoin-	Opinnäytetyöntekijät	VKO 13

edellisen pohjalta	mistautuminen, pohditaan saatiinko riittävästi tietoa jo keskustelluista aiheista vai täytyykö niihin vielä palata.	tia ja kirjoittamista		
Mikko Oranen	Dialogista keskustelua kerätyistä tiedoista ja niiden herättämistä ajatuksista. Orasen näkemys jälkihuollon kehittämisestä.	Keskustelua ja kahvitte-lua	Opinnäytetyöntekijät ja Mikko Oranen	VKO 13
Seuraavan haastattelun työstäminen edellisen pohjalta	Seuraavaan haastatteluun valmistautuminen, pohditaan saatiinko riittävästi tietoa jo keskustelluista aiheista vai täytyykö niihin vielä palata.	Keskustelua, analysointia ja kirjoittamista	Opinnäytetyöntekijät	VKO 13
Kokemusasiantuntijat	Yhteenveto. Keskustelua: mitä tulee huomioida mallissa. Ideoita kuinka usein tapaamiset, missä ja millä tavoin.	Ryhmässä keskustelua, kahvittelua	5 kokemusasiantuntijaa ja opinnäytetyöntekijät	VKO 14
Yhteenveto, tulosten analysointi teemoittain. Raportin kirjoittaminen ja tekstin stilisointi	Toimitetaan opinnäytetyö Heinäsalmikotiin hankehakemustavarten 21.5	Keskustelua, analysointia ja kirjoittamista	Opinnäytetyöntekijät	VKO 15-20

VETUROINTI

Vertaistukeen perustuva malli lastensuojelun jälkihuoltoon

Kehitetty Heinsalmikodin toimeksiannosta

Jälkihuollon läpikäyneet nuoret toimivat vertaistukihenkilönä nuorille, jotka ovat siirtymässä jälkihuoltoon ja itsenäiseen elämään. Veturointi tukee sekä jälkihuoltoon siirtymässä olevien nuorten että vertaistukena toimivien nuorten osallisuutta omassa elämässään ja yhteiskunnassa. Veturointi kulkee ammatillisen tuen rinnalla ja on nuorelle vapaaehtoista. Jatkossa ammatillisen tuen tarve voi vähentyä, jos toimintamalli vakiintuu käytäntöön.

Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet nuoret ovat toimineet kokemusasiantuntijoina veturoinnin suunnittelussa. He ovat eläneet ja läpikäyneet itsenäistymisen jälkihuollossa. Heillä on omakohtaisen kokemuksen perustava tieto siitä, että ammatillinen tuki ei yksistään riitä. He tietävät, mitä nuori tarvitsee selvitäkseen oikeille reiteille lastensuojelusta itsenäiseen elämään. Veturoinnissa nuori pääsee vaihtamaan ajatuksia muiden saman kokeneiden kanssa.

Nuoret:

- ovat mielellään mukana kehittämässä toimintaa kokemusasiantuntijoina, ja mahdollisesti veturoinnissa myös toiminnan ollessa.
- kokevat suunnitellun harkkeen kiinnostavana ja positiivisena mahdollisuutena.

Veturointi otetaan nuoren kanssa puheeksi n. 6 kk ennen jälkihuollon alkamista.

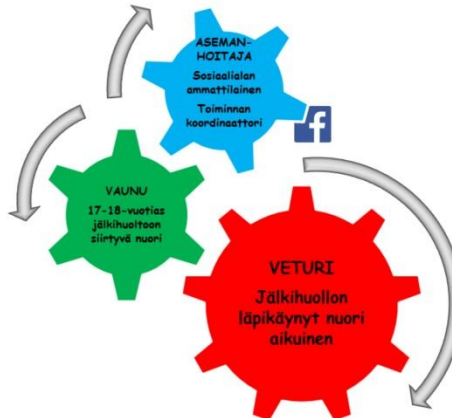
- Yksilötapaamiset—veturi ja vaunu**
- kerran viikossa / sopimuksen mukaan
 - "kaveri ja tuki"
 - harrastuksissa mukana
 - virastossa asioimilla mukana

- Ryhmätoiminta:**
- kerran kuukaudessa
 - ryhmä itse suunnittelee sisällön
 - osallistuminen vapaaehtoisista

- Toiminta voi sisältää**
- liikunnallisia tuokioita
 - juhlaa
 - kulttuurista
 - lautapeli-iltoja
 - grilli-iltoja
 - Taido- ja käsityötuokioita
 - ruoanlaittatuokioita
 - piknikkeja
 - rantatapaamisia
 - lukupiirejä
 - moottoriturheilua
 - kokemuksellisia
 - keskusteluja
 - voimavaroista
 - stressiin ja sen hallitsemiseen liittyvistä asioista
 - rahan käyttöön liittyvistä asioista
 - erilaisiin tukiin ja niiden hakemiseen liittyvistä asioista

Asemanhoitaja/ ammatillainen:

- on vetureiden tukihenkilö ja työpäri
- ylläpitää Facebook-ryhmiä
- karttoittaa, haastattelee ja rekrytoi vetureita
- kouluttaa veturi toimintaan
- vastaa ryhmätapaamisista
- motivoi toimintaan mukaan tulevia nuoria
- on mukana ensimmäisessä tapaamisessa, kun veturi ja jälkihuoltoon siirtyvä nuori kohtaavat

- Vaunu saa veturilta**
- tsemppiä
 - kannustusta
 - neuvontaa
 - tietoa tulevasta
 - rohkaisua
 - ymmärrystä siitä, ettei tarvitse selvitä yksin

- Veturi on**
- vapaaehtoisesti mukana
 - "jollain lailla aikuinen"
 - rehellinen
 - ymmärtäväinen
 - luotettava
 - jollain massaa oleva
 - asiallinen
 - positiivinen
 - kykeneväinen yhteistyöhön viranomaisten kanssa
 - rento

Veturi

- on vertainen, tukihenkilö nuorelle
- on ammatillisen työparin
- osaa sitoutua
- tunnustaa omat voimavaransa
- lähtee tarvittaessa nuoren mukaan asioimaan virastoihin tai harrastamaan
- antaa käytännön neuvoja esim. rahankäytöstä, laskujen hoitamisesta, asumiseen liittyvistä asioista ja erilaisiin tukien hakemisesta
- tapaa nuorta juttelun merkeissä, ei tarvitse välttämättä tehdä mitään toiminnallista
- pääsee mukaan mukavaan toimintaan ja erilaisiin tapahtumiin
- pystyy jakamaan oman kokemuksensa toisen hyväksi

© Maria Huhtamäki, Leena Tiira ja Sanna Äijälä OAMK 2014
Juna Merja Rautiainen

VETUROINTI

Vertaistukeen perustuvaa toimintaa
lastensuojelun jälkihuoltoon

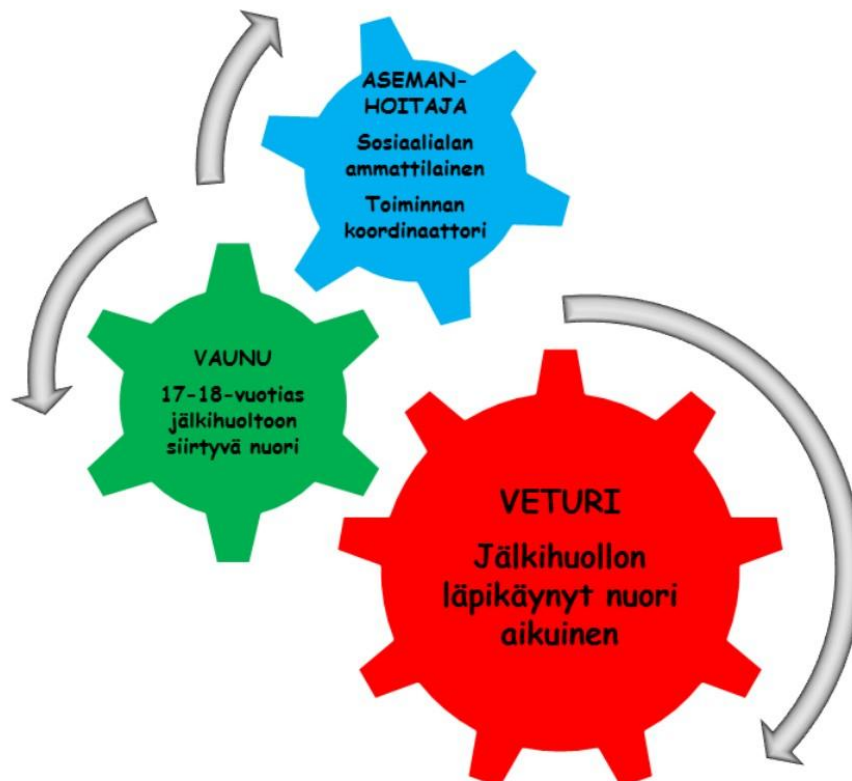
Mitä on veturointi?

Veturointi on toimintaa, jossa jälkihuollon läpikäyneet nuoret toimivat vertaistukihenkilöinä nuorille, jotka ovat siirtymässä jälkihuoltoon. Veturointi tukee sekä jälkihuoltoon siirtymässä olevien nuorten (vaunujen) että vertaistukena toimivien nuorten (vetureiden) osallisuutta omassa elämässään ja yhteiskunnassa. Veturointi kulkee ammatillisen avun rinnalla ja on nuorille vapaaehtoista. Jatkossa ammatillisen tuen tarve voi vähentyä, jos toimintamalli vakiintuu käytäntöön.

Kenelle?

Veturointi on tarkoitettu sijoituksesta jälkihuoltoon ja itsenäiseen elämään siirtymässä olevalle nuorelle.

Kuka kukin on?

Veturi

- on vertainen, tukihenkilö nuorelle
- on ammattilaisen työpari
- osaa sitoutua
- lähtee tarvittaessa nuoren mukaan asioimaan virastoihin tai harrastamaan
- antaa käytännön neuvoja esim. rahankäytöstä, laskujen hoitamisesta, asumiseen liittyvistä asioista ja erilaisten tukien hakemisesta
- tapaa nuorta juttelun merkeissä, ei tarvitse välttämättä tehdä mitään toiminnallista

Veturi on

- vapaaehtoisesti mukana
- "jollain lailla aikuinen"
- rehellinen
- ymmärtäväinen
- luotettava
- jalat maassa oleva
- asiallinen
- positiivinen
- kykeneväinen yhteistyöhön viranomaisien kanssa
- rento

Vaunu saa veturilta

- tsemppiä
- kannustusta
- neuvontaa
- tietoa tulevasta
- rohkaisua
- ymmärrystä siitä, ettei tarvitse selvitä yksin

Asemanhoitaja/ ammattilainen:

- on vetureiden tukihenkilö ja työpari
- ylläpitää Facebook-ryhmää
- kartoittaa, haastattelee ja rekrytoi vetureita
- kouluttaa veturit toimintaan
- vastaa ryhmätapaamisista
- motivoi toimintaan mukaan tulevia nuoria
- on mukana ensimmäisessä tapaamisessa, kun veturi ja jälkihuoltoon siirtyvä nuori kohtaavat

Miten?

Yksilötapaamisina: veturi ja vaunu

- kerran viikossa / sopimuksen mukaan
- "kaveri ja tuki"
- harrastuksissa mukana
- virastoissa asiointilla mukana

Ryhmätoimintana:

- kerran kuukaudessa
- ryhmä itse suunnittelee sisällön
- osallistuminen vapaaehtoista
- voi sisältää: liikuntaa ja kulttuuria, ruuanlaittotuokioita, moottoriurheilua, kokemuksluentoja ja keskusteluja esim. voimavaroista, rahan käyttöön liittyvistä asioista ja arjen hallinnasta
- Facebook suunnittelu- ja tiedotuskanavana

Miksi?

Ymmärrystä omien kokemusten pohjalta:

Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet nuoret ovat toimineet kokemusasiantuntijoina veturoinnin suunnittelussa. He ovat eläneet ja läpikäyneet itsenäistymisen jälkihuollossa. Heillä on omakohtaiseen kokemukseen perustuva tieto siitä, että ammatillinen tuki ei yksistään riitä. He tietävät, mitä nuori tarvitsee selvitäkseen oikeille raiteille lastensuojelusta itsenäiseen elämään. Veturoinnissa nuori pääsee vaihtamaan ajatuksia muiden saman kokeneiden kanssa.

Milloin?

- 1-6 kk ennen jälkihuoltoon siirtymistä nuori pääsee veturointi -toimintaan mukaan.
- Omaohjaaja ottaa toiminnan puheeksi nuoren kanssa hyvissä ajoin, jotta nuori saa miettimisaikaa.
- Toiminnassa voi olla mukana yhden vuoden ajan jälkihuoltoon siirtymisen jälkeen.
- Toiminta pyörii non-stoppina eli uudet jälkihuoltoon siirtyvät nuoret hyppäävät vauhdissa mukaan.
- Ryhmätapaamisia on kerran kuukaudessa, jolloin uusi nuori voi tulla tutustumaan vertaisiin ja kuulemaan tarkemmin toiminnasta.
- Työntekijä huolehtii, että uusi nuori ja hänelle sopiva veturi(t) ovat mukana ryhmässä yhtä aikaa.
- Yksilötapaamiset veturi ja nuori sopivat tarpeen mukaan, esim. yhden-kahden viikon välein.

Kiinnostuitko? Tule mukaan toimintaan!

Veturina

- pääset vapaaehtoisena mukaan mukavaan toimintaan ja erilaisiin tapahtumiin
- pystyt jakamaan omia kokemuksiasi toisten hyväksi
- saat osallistua ryhmätapaamisten suunnitteluun ja vaikuttaa niiden sisältöön
- saat uusia ystäviä

Vaununa

- saat lisää tukea itsenäisen elämän aloittamiseen
- tukenasi on nuori aikuinen, joka on käynyt läpi saman kuin sinä
- pääset vapaaehtoisena mukaan mukavaan toimintaan ja erilaisiin tapahtumiin
- saat osallistua ryhmätapaamisten suunnitteluun ja vaikuttaa niiden sisältöön
- saat uusia ystäviä

Veturointi -toimintamalli on kehitetty opinnäytetyönä Oulun ammattikorkeakoulussa sosiaalialan koulutusohjelmassa keväällä 2014 Heinäsalmikodin toimeksiannosta.

Lisätietoja veturoinnista antaa Heinäsalmikodin johtaja Pertti Kukkonen p. 044-562 9801

@-posti: pertti.kukkonen@autalasta.fi

VETUROINTI

Auta Lasta ry
Kotia lähellä
vuodesta 1969

OAMK
OULUN AMMATTIKORKEAKOULU

Nasu tuli takaa Puhin vierelle.

"Puh!" kuiskasi hän.

"No mitä?"

"Ei mitään", sanoi Nasu ja otti
Puhin käpälästä kiinni.

"Tarkistin vain, että olet siinä."

A. A. Milne

© Maria Huhtamäki, Leena Tiiro & Sanna Äijälä OAMK 2014
Juna Merja Rautiainen

1. *Osallisuus perustuu tasa-arvoiseen ja yhteiseen tietoon. Se on tunne ja kokemus joukkoon kuulumisesta. Se tarkoittaa oikeutta tietoon ja tuettuun tiedon välittämiseen, mutta myös asiantuntijatietoon. Osallisuuden mahdollistaa esimerkiksi nuoren kuuleminen ja kuunteleminen ja aito kiinnostus.*

Millä tavalla koet, että osallisuus on kohdallasi toteutunut mallin kehittäessä?

2. Miten koet, että omaa kokemustasi jälkihuollosta on hyödynnetty mallin kehittämisessä?
3. Tuntuuko sinusta, että olet tullut kuulluksi ja sinun kommenttisi ja huomiosi on otettu huomioon?
4. Tuntuuko sinusta, että olet saanut vaikuttaa?
5. *Kehittämistyössä olemme käyttäneet Bikva-mallia, jossa kokemusasiantuntijoilta saatu tieto viedään käytännön työtä tekeville, organisaation johdolle ja asiantuntijoille.*

Mitä mieltä olette siitä, että olemme ensin rakentaneet mallia teidän kanssanne ja sen jälkeen jatkaneet kehitystyötä Heinäsälmikodin perhetyöntekijöiden ja johdon kanssa ja THL:n asiantuntijan kanssa?

6. Millaiseksi koit ryhmätapaamisemme? (ilmapiiri yms)
7. Ruusuja ja risuja

Teiltä saatu palaute on meille todella tärkeä. Kiitos jo etukäteen!

1. *Osallisuus perustuu tasa-arvoiseen ja yhteiseen tietoon. Se on tunne ja kokemus joukkoon kuulumisesta. Se tarkoittaa oikeutta tietoon ja tuettuun tiedon välittämiseen, mutta myös asiantuntijatietoon. Osallisuuden mahdollistaa esimerkiksi nuoren kuuleminen ja kuunteleminen ja aito kiinnostus.*

Millä tavalla koet, että osallisuus toteutui tapaamisessamme?

2. Tuntuuko sinusta, että olet tullut kuulluksi ja sinun kommenttisi ja huomiosi on otettu huomioon?
3. Tuntuuko sinusta, että olet saanut vaikuttaa?
4. *Mallia tehdessämme olemme toimineet niin, että nuorilta saatu tieto viedään käytännön työtä tekeville, organisaation johdolle ja asiantuntijoille.*
Mitä mieltä olette siitä, että olemme ensin rakentaneet mallia teidän kanssanne ja sen jälkeen jatkaneet kehitystyötä Heinäsalmikodin perhetyöntekijöiden ja johdon kanssa ja lastensuojelun asiantuntijan kanssa?
5. Millaiseksi koit ryhmätapaamisemme? (ilmapiiri yms)

Teiltä saatu palaute on meille todella tärkeä. Kiitos jo etukäteen!

Hei!

Veturointi toimintamalli on valmis ja esitelty, mutta meidän työmme jatkuu. Tarvitsemme arviointiasi mallista ja prosessista opinnäytetyön raporttia varten.

1. Mitä mieltä olet valmiista mallista?
2. Miten malli soveltuu käytäntöön ja nivoutuu ammatilliseen tukeen jälkihuollossa?
3. Mitkä ovat mielestäsi toimintamallin heikkoudet?
4. Mitkä ovat mielestäsi toimintamallin vahvuudet?
5. Perustuuko valmis malli mielestäsi osallisuuteen ja vertaistukeen? Miksi? Miksi ei?
6. Oliko suunnitteluprosessi mielestäsi käyttäjä- ja toimijalähtöinen? Miksi? Miksi ei?
7. Mitä mieltä olet seuraavista asioista:
 - a) yhteistyön toimivuus kanssasi?
 - b) BIKVA-mallin toimivuudesta?
8. Mitä mieltä olet posterista? (yleisilme, ulkoasu, kieli, informatiivisuus yms.)
9. Mitä mieltä olet infolehtisestä? (yleisilme, ulkoasu, kieli, informatiivisuus yms.)
10. Tuleeko mieleesi vielä jotain muuta?

Vastaisitko kysymyksiin joko tähän word-dokumenttiin tai suoraan sähköpostiin viimeistään 4.6.2014 mennessä. KIITOS!